

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет фінансів

Кафедра банківської справи та страхування

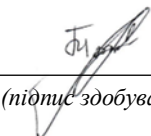
галузь знань 07 Управління та адміністрування
спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування
освітня програма Страхувальний бізнес
Форма навчання: Денна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «Страхування цивільної відповідальності автовласників в Україні.»

(назва теми)

здобувачки Демчук Тетяни Андріївни
(Прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис здобувача)

Науковий керівник:

доцент, доктор екон. наук, професор
(вчене звання, наукова ступінь, посада)

_____
(підпис)

Баранов А. Л.
(Прізвище, ініціали)

**Робота допущена до захисту перед Екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри банківської справи та страхування:
доктор економічних наук, професор _____
(підпис)

Примостка Л. О.

Київ 2023

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 59 сторінок, 2 розділи, 18 таблиць, 10 рисунків, перелік джерел посилання з 35 найменуваннями.

«Страховання цивільної відповідальності автовласників в Україні.»

(назва кваліфікаційної бакалаврської роботи)

Об'єктом дослідження є страхування цивільної відповідальності автовласників.

Предметом дослідження виступають фінансові відносини, що виникають між учасниками страхування цивільної відповідальності автовласників щодо його організації та здійснення.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи – дослідити теоретичні засади страхування цивільної відповідальності автовласників, оцінити його сучасний стан та запропонувати практичні рекомендації щодо перспективи його подальшого розвитку в Україні.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі *завдання*:

- розкрити економічну сутність страхування цивільної відповідальності автовласників (СЦВА);
- охарактеризувати форми та види СЦВА;
- дослідити основні ризики, що покриваються СЦВА;
- розкрити етапи становлення та оцінити сучасний стан державного регулювання СЦВА;
- охарактеризувати та оцінити сучасний стан СЦВА в Україні в динаміці 3 роки;
- проаналізувати показники діяльності страхових компаній, які надають послуги з СЦВА на страховому ринку України, в розрізі основних показників, що характеризують їх діяльність;
- здійснити оцінку асортименту основних страхових продуктів зі СЦВА, які пропонуються вітчизняними страховиками;
- окреслити перспективи подальшого розвитку СЦВА в Україні.

Практичне значення отриманих результатів. Проведене дослідження показало, що його актуальність не викликає сумнівів, адже на дорогах України, щороку трапляється значна кількість дорожньо-транспортних пригод, в результаті яких зазнають шкоди майно, життя та здоров'я людей. Тому страхування цивільної відповідальності автовласників покликане захистити майнові інтереси страхувальників та забезпечити виплати постраждалим особам. Також було висвітлено проблеми даного виду страхування та запропоновано напрямки їх вирішення, які допоможуть ринку СЦВА розвиватися і надалі, адже він є досить перспективним та становить значну частину загального ринку страхування України.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи 2023.

Рік захисту роботи 2023.

Ключові слова: страхування, страхування цивільної відповідальності автовласників, договір, поліс, Зелена картка, дорожньо-транспортна пригода, страхові премії, страхові виплати

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СТРАХУВАННЯ ЦИВІЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АВТОВЛАСНИКІВ В УКРАЇНІ	7
1.1 Страхування цивільної відповідальності автовласників: сутність та значення.....	7
1.2 Форми та види страхування цивільної відповідальності автовласників.....	12
1.3 Державне регулювання страхування цивільної відповідальності автовласників.....	20
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ СТРАХУВАННЯ ЦИВІЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АВТОВЛАСНИКІВ В УКРАЇНІ.....	28
2.1 Аналіз сучасного стану страхування цивільної відповідальності автовласників в Україні.....	28
2.2 Оцінка асортименту страхових продуктів зі страхування цивільної відповідальності автовласників	41
2.3 Проблеми та перспективи розвитку страхування цивільної відповідальності автовласників в Україні. Зарубіжний досвід розвитку страхування цивільної відповідальності автовласників та можливості його імплементації у вітчизняну практику.....	47
ВИСНОВКИ.....	53
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	56

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

СЦВА	страхування цивільної відповідальності автовласників
ОСЦВА	обов'язкове страхування цивільної відповідальності автовласників
ДСЦВА	добровільне страхування цивільної відповідальності автовласників
ДТП	дорожньо-транспортна пригода
МТСБУ	Моторно-транспортне страхове бюро України
СК	страхова компанія

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів є одним із найпоширеніших і найпопулярніших видів страхування відповідальності в усьому світі. Дослідження страхування цивільно-правової відповідальності автовласників є актуальним для України з кількох причин.

По-перше, на дорогах України щороку стається велика кількість дорожньо-транспортних пригод (ДТП), в результаті яких зазнають шкоди як майно, так і здоров'я людей. Власники автотранспорту, які вчинили ДТП, несуть цивільно-правову відповідальність перед постраждалими, тому їм необхідно мати страхування цієї відповідальності.

По-друге, страхування цивільно-правової відповідальності автовласників є обов'язковим в Україні, але не всі власники автомобілів дотримуються цього закону. Дослідження можуть допомогти виявити причини недотримання законодавства та запропонувати заходи для підвищення свідомості населення про важливість страхування.

По-третє, ринок страхування в Україні розвивається досить швидко, тому дослідження можуть допомогти страховим компаніям покращити свої продукти та послуги, а також залучити нових клієнтів.

Отже, дослідження страхування цивільно-правової відповідальності автовласників є важливим для України, оскільки може допомогти підвищити рівень свідомості населення про важливість страхування, зменшити кількість недотримань законодавства та покращити роботу страхових компаній.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Страхування цивільної відповідальності автовласників вивчали багато провідних вчених та висвітлювали це у своїх працях. Зокрема вагомий внесок в дослідження даного виду страхування зробили В.Д. Базилевич, С.С. Осадець, О.О. Гаманкова, Т.Д. Кривошлик, О.В. Золотарьова, Р.В. Пікус та інші.

Метою кваліфікаційної бакалаврської роботи є дослідити теоретичні засади страхування цивільної відповідальності автовласників, оцінити його сучасний стан та запропонувати практичні рекомендації щодо перспектив його подальшого розвитку в Україні.

Завдання, які потрібно виконати для досягнення поставленої мети:

- 1) розкрити економічну сутність страхування цивільної відповідальності автовласників (СЦВА);
- 2) охарактеризувати форми та види СЦВА;
- 3) дослідити основні ризики, що покриваються СЦВА;
- 4) розкрити етапи становлення та оцінити сучасний стан державного регулювання СЦВА;
- 5) охарактеризувати та оцінити сучасний стан СЦВА в Україні в динаміці за останні 3 роки;
- 6) проаналізувати показники діяльності страхових компаній, які надають послуги з СЦВА на страховому ринку України, в розрізі основних показників, що характеризують їх діяльність;
- 7) здійснити оцінку асортименту основних страхових продуктів зі СЦВА, які пропонуються вітчизняними страховиками.
- 8) окреслити перспективи подальшого розвитку СЦВА в Україні.

Об'єктом дослідження виступає страхування цивільної відповідальності автовласників.

Предметом дослідження є фінансові відносини, що виникають між учасниками страхування цивільної відповідальності автовласників щодо його організації та здійснення.

Методи дослідження. Під час виконання даної роботи були застосовані наступні методи: аналітичний, статистичний, порівняльний (співставлення визначень різних дослідників), історичний (формування та розвиток законодавства, яким регулюється СЦВА), прогнозування (складання прогнозів на основі проведеного аналізу СЦВА та виявлення тенденції його розвитку).

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Проведене дослідження показало, що його актуальність не викликає сумнівів, адже на дорогах України, щороку трапляється значна кількість дорожньо-транспортних пригод, в результаті яких зазнають шкоди майно, життя та здоров'я людей. Тому страхування цивільної відповідальності автовласників покликане захистити майнові інтереси страхувальників та забезпечити виплати постраждалим особам. Також було висвітлено проблеми даного виду страхування та запропоновано напрямки їх вирішення, які допоможуть ринку СЦВА розвиватися і надалі, адже він є досить перспективним та становить значну частину загального ринку страхування України.

Інформаційна база дослідження. Під час написання роботи були використані наступні джерела: законодавчі та нормативні акти, статистичні дані офіційних сайтів, фінансові звіти страхових компаній, праці науковців, інтернет-ресурси.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СТРАХУВАННЯ ЦИВІЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АВТОВЛАСНИКІВ В УКРАЇНІ

1.1 Страхування цивільної відповідальності автовласників: сутність та значення

Економічна безпека країни включає в себе соціальний захист громадян. Тому для її забезпечення існують соціальні, правові та економічні гарантії, які є закріпленими на законодавчому рівні. Власне страхування є одним із важливих інструментів, що забезпечують існування цих гарантій.

В сучасному світі значна частина населення використовує транспортні засоби в усіх сферах життя та діяльності, адже автомобіль є зручним, швидким та маневреним, що й обумовлює розвиток автотранспорту. За умов застарілої та нерозвиненої транспортної інфраструктури, недосконалості підготовки деяких водіїв, низького рівня правової свідомості автовласників – все це призводить до значної кількості дорожньо-транспортних пригод на дорогах. Як наслідок, страхування цивільної відповідальності автовласників виступає ефективним механізмом захисту майнових прав та інтересів потерпілих осіб та страхувальників, та є необхідним елементом економічної та зокрема й правової системи України.

Тому, власне на сьогоднішній день, найбільш поширеними страховими послугами є ті, які стосуються автотранспортних засобів. Тому слід розглянути визначення «автотранспортного страхування», адже воно включає в себе страхування цивільної відповідальності автовласників.

Найбільш спрощене визначення надає автотранспортному страхуванню Т.В. Яворська, яка трактує його як «страхування транспортних засобів від небезпек» [1].

В.Д. Базилевич тлумачить автотранспортне страхування як «послуги, що забезпечують захист від усіх ризиків, які можуть призвести до пошкодження або знищення транспорту страхувальника, а також до фінансової відповідальності страхувальника за шкоду, завдану майну, життю та здоров'ю інших учасників руху, та завдання шкоди життю та здоров'ю водія і пасажирів застрахованого транспорту» [2].

О.Д. Вовчак визначає автотранспортне страхування як «сукупність різноманітних видів страхування від небезпек, які виникають на різних шляхах автосполучення [3].

На думку Т.А. Говорушко, автотранспортне страхування – це «комплекс особливих видів страхування, що покривають ризики, пов'язані з експлуатацією автотранспортних засобів. Охоплює страхування механізованих транспортних засобів (страхування авто КАСКО), водіїв, пасажирів, вантажу, багажу, цивільно-правової відповідальності власників автомобільного транспорту» [4].

В.І. Фисун в розкритті сутності поняття автотранспортного страхування вказує на його різновиди: «спеціалізована галузь страхування, яка пов'язана з експлуатацією засобів автотранспорту. Автотранспортне страхування містить в якості самостійних видів: страхування засобів автотранспорту та страхування цивільної відповідальності власників засобів автотранспорту за збиток, спричинений ними третім особам» [5].

Аналізуючи зміст наведених понять вітчизняних вчених, можна зробити висновок, що автострахування сприймається ними як певна сукупність видів страхування, які пов'язані з володінням та експлуатацією автотранспортних засобів. Тому головною метою, такого виду страхування є захист автовласників від фінансових втрат, пов'язаних з ДТП, крадіжками, пожежами та іншими ризиками.

Страхування цивільної відповідальності автовласників також є одним із підвидів такого виду страхування, як страхування відповідальності.

В.Д. Базилевич визначає «страхування відповідальності» як галузь страхування, предметом якої є майнові інтереси, що не суперечать законодавству

України, пов'язані з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди юридичній чи фізичній особі або її майну [6, с. 344].

На думку С.С. Осадця, «страхування відповідальності» спрямоване як на захист майнових прав осіб, постраждалих у результаті дії чи бездіяльності страхувальника, так і на захист фінансового стану самого страхувальника [7].

В свою чергу О.С. Журавка, визначає що «страхування відповідальності» – це галузь страхування, в якій об'єктом страхування є відповідальність перед третіми юридичними або фізичними особами, які можуть зазнати збитки унаслідок будь-якої дії чи бездіяльності страхувальника (тобто шкоди, завданої страхувальником життю, здоров'ю чи майну третьої особи) [8].

Наведені вище визначення різняться деякими аспектами, однак мають загальну спрямованість та думку. Визначення В. Д. Базилевича акцентує увагу на відшкодуванні заподіяної шкоди і майнових інтересах страхувальника. С.С. Осадець звертає увагу на те що, шкода може бути завдана як і певними діями так і бездіяльністю особи страхувальника. Визначення О.С. Журавки, на мою думку, найбільш зрозуміло пояснює суть страхування відповідальності, адже визначає об'єкт, причину настання шкоди, однак не наголошує на захисті фінансового стану страхувальника. Отже, страхування відповідальності – це галузь страхування, яка забезпечує захист від ризиків, пов'язаних з можливою відповідальністю за збитки, завдані третім особам чи їх майну.

В свою чергу страхування цивільної відповідальності автовласників (СЦВА) є доволі важливим видом страхового захисту для власників автомобілів. СЦВА має на меті захистити автовласників (страхувальників) від фінансових наслідків, які виникають в результаті завдання шкоди третім особам через дорожньо-транспортну пригоду чи інший непередбачуваний випадок, який пов'язаний з використанням транспортного засобу.

Сутність даного виду страхування полягає в тому, що страхувальник (автовласник) оплачує страховий внесок, а страхова компанія бере на себе зобов'язання за заподіяну страхувальником шкоду третім особам, а саме життю, здоров'ю чи їх майну, яка може виникнути через його дії на дорозі. У разі

страхового випадку та виникнення потреби у страховому відшкодуванні, страховик виплачує обумовлені в страховому договорі страхові виплати третім особам.

Основним ризиком, який притаманний страхуванню цивільної відповідальності автовласників, є дорожньо-транспортна пригода за участі автомобілів. Отже, це вкотре доводить, що автомобіль є джерелом підвищеної небезпеки. Оскільки, обсяг автопарку в Україні зростає з кожним роком, це можна бачити на рис. 1.1, то й значення СЦВА є доволі високим.

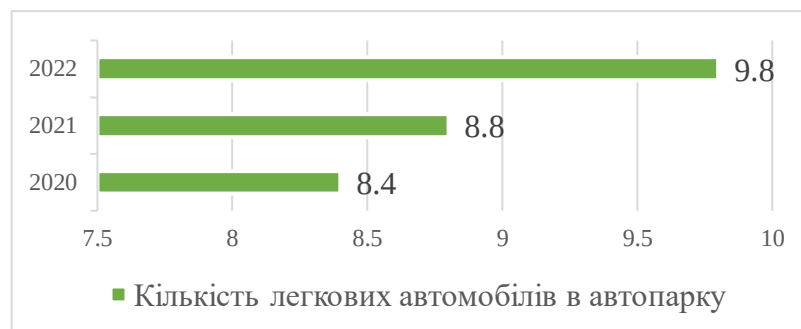

Рисунок 1.1 – Динаміка кількості автомобілів в автопарку України протягом 2020-2022 рр. (млн шт.) [9]

Разом із збільшенням загальної кількості автомобілів, спостерігається й збільшення рівня автомобілізації в Україні (рис. 1.2), що також вказує на необхідність страхування. Адже можна зробити висновок, що чим більше автомобілів на дорогах, тим більший ризик настання дорожньо-транспортної пригоди, що призводить до завдання шкоди третім особам та фінансових витрат.

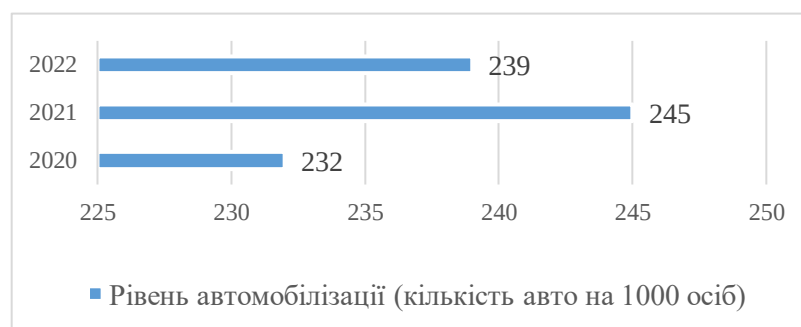

Рисунок 1.2 – Рівень автомобілізації в Україні протягом 2020-2022 рр. (шт.) [9]

Значення СЦВА полягає в тому, що воно забезпечує страховий захист автовласників та третіх осіб. Фінансовий захист дозволяє уникнути фінансового

ризик, який пов'язаний з відшкодуванням завданої шкоди третім особам. Адже в разі настання страхового випадку, страхова компанія відшкодовує збитки, що допомагає автовласнику уникнути значних витрат. З цього всього й виникає значення захисту потерпілої особи, адже СЦВА забезпечує компенсацію завданої шкоди. Також існує законодавча вимога стосовно СЦВА. Більшість країн світу, включаючи Україну, мають законодавчі вимоги щодо обов'язкового здійснення страхування цивільної відповідальності автовласників. Це свідчить про те, що автовласники повинні обов'язково мати поліс СЦВА, щоб дотримуватись закону.

Страхування цивільної відповідальності автовласників має низку особливостей, які властиві й іншим видам страхування відповідальності.

- у страхуванні завжди беруть участь три сторони: страховик, страхувальник та третя особа, яка до настання страхового випадку є невідомою;
- страхувальник ніколи не отримує страхового відшкодування, воно завжди належить потерпілій особі;
- страховим договором не визначається конкретна страхова сума, а зазначаються ліміти відповідальності страховика;
- страхове відшкодування стосується матеріального збитку та шкоди, яка була завдана здоров'ю та життю третіх осіб, яким за законом чи рішенням суду здійснюються відповідні виплати, які компенсують понесені витрати.

Страхування цивільної відповідальності автовласників, пропри його очевидну соціальну спрямованість, у більшості країн упроваджувалося «адміністративно-силовим» шляхом, оскільки певний опір чинили громадяни-автовласники. Останні сприймають іноді обов'язкове страхування як вид додаткового обов'язкового збору у вигляді страхових платежів. Пересічний автовласник не завжди розуміє, що об'єктом страхування є цивільна відповідальність власника джерела підвищеної небезпеки. Окрім того, кожний водій до моменту, коли він потрапляє в дорожньо-транспортну пригоду з подальшим настанням цивільної відповідальності, вважає себе на дорозі «найкращим та найбезпечнішим» [7].

1.2 Форми та види страхування цивільної відповідальності автовласників

Форми страхування являють собою порядок організації страхування на засадах добровільності чи обов'язковості (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Порівняльна характеристика форм страхування

Обов'язкове страхування	Добровільне страхування
Встановлюється законом або витікає з міжнародних угод та договорів.	Встановлюється на договірних засадах за згодою страхувальника та страховика.
Охоплення об'єктів страхування, визначених законодавчо.	Вибіркове охоплення об'єктів страхування.
Автоматичність дії страхування.	Діє лише на основі заяви страхувальника.
Нормоване страхове забезпечення.	Ненормоване страхове забезпечення (за згодою сторін).

Джерело: розроблено автором

Згідно з внутрішнім законодавством України, а саме статті 6 та 7 Закону України «Про страхування», даний вид страхування проводиться в добровільній (страхування цивільної відповідальності власників наземного транспорту (включаючи відповідальність перевізника)) та обов'язковій (страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів) формах страхування.

Добровільне страхування цивільної відповідальності власників наземного транспорту (включаючи відповідальність перевізника) – вид страхування, за яким предметом договору страхування є майнові інтереси, що не суперечать закону, пов'язані з відшкодуванням шкоди, заподіяної страхувальником або іншою особою, цивільна відповідальність якої застрахована, життю, здоров'ю, працездатності майну третіх осіб, включаючи власників вантажу та багажу (вантажобагажу), під час експлуатації наземного транспортного засобу та здійснення перевезень чи транспортного експедирування вантажу [12].

Цей вид добровільного СЦВА передбачає, що страховик відповідно до умов договору страхування має обов'язок виплатити страхове відшкодування за шкоду

заподіяну життю, здоров'ю, майну та працездатності третьої особи страхувальником, за встановленим договором страховим платежем.

Добровільне СЦВА здійснюється на основі договору між страховиком та страхувальником, регламентується Законом України «Про страхування» та іншими законодавчими актами, внутрішніми правилами страхування певної страхової компанії.

Добровільне страхування цивільної відповідальності автовласників, на нашу думку, слід трактувати як додаткове страхування для отримання більш широкого страхового покриття у разі настання страхового випадку. Тобто договір ДСЦВА укладається лише із страхувальником, який одночасно укладає договір обов'язкового страхування цивільної відповідальності автовласників або вже має діючий договір ОСЦВА.

Відповідальність страховика за договором ДСЦВА настає лише у випадках, якщо після сплати страхового відшкодування за договором ОСЦВА збиток, заподіяний третім особам перевищує встановлений ліміт відповідальності страховика.

В Україні страхування цивільної відповідальності здійснюється в обов'язковому порядку, тобто автовласник законодавчо зобов'язується укласти договір ОСЦВА.

Відповідно до закону України №1961-IV укладаються такі види договорів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності автовласників:

- внутрішній договір обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності автовласників;
- договір міжнародного обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності автовласників [12].

Внутрішні договори ОСЦВА діють лише на території України.

Обов'язковому страхуванню цивільної відповідальності автовласників притаманні такі суб'єкти господарювання як: страхувальник та інші особи, відповідальність яких застрахована; страховики; Моторне (транспортне) страхове бюро України (МТСБУ), потерпілі особи.

Страхувальниками є дієздатні особи, які уклали договори ОСЦВА за шкоду заподіяну життю, здоров'ю та майну третіх осіб під час експлуатації автомобіля.

Страхувальник та інші особи, що на законних правах володіють забезпеченим транспортним засобом є особами, відповідальність яких застрахована.

Страховиками виступають страхові організації, які мають право здійснювати ОСЦВА відповідно до законодавчих вимог та які мають ліцензію на здійснення ОСЦВА та є членом МТСБУ.

Моторне (транспортне) страхове бюро України є єдиним об'єднанням страховиків, які здійснюють обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів за шкоду, заподіяну третім особам [12].

Варто зазначити, що МТСБУ не є комерційною організацією та не має на меті отримання прибутку. Свою діяльність здійснює на основі ЗУ «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів», інших нормативно-правових актів та свого Статуту.

Основними завданнями, які виконує МТСБУ є:

- забезпечення членства України в міжнародній системі автомобільного страхування «Зелена картка»;
- виконання гарантійних функцій стосовно відшкодування шкоди, яка була завдана третім особам, під час експлуатації наземних транспортних засобів, відповідно до чинного законодавства;
- координація роботи страховиків, які є його членами, у сфері страхування цивільної відповідальності за шкоду, заподіяну третім особам внаслідок ДТП на території України та за її межами;
- управління централізованими страховими резервними фондами;
- страхування страхових зобов'язань з ОСЦВА за страховиків-членів у разі недостатності коштів та майна цих страховиків, які визнані банкрутами або ліквідовані;

- співпраця з Міністерством внутрішніх справ України та іншими органами державної влади з питань даного виду страхування.

Фінансування діяльності відбувається за рахунок внесків страховиків-членів, а також і за рахунок пасивних доходів від тимчасово розміщених коштів страхового фонду, що не суперечить законодавству України та визначено Статутом МТСБУ.

Потерпілими особами вважаються особи, яким була завдана шкода стосовно їх життю, здоров'ю та майну, внаслідок ДТП з використанням автотранспортного засобу.

Страховим випадком в ОСЦВА є дорожньо-транспортна пригода, що відбулася за участю забезпеченого автомобіля, внаслідок чого й настає цивільна відповідальність страхувальника, за шкоду, яка була заподіяна життю, здоров'ю та майну потерпілого.

Розмір страхових премій встановлюється страховиком шляхом добутку розміру базового страхового платежу та значень відповідних коригуючих коефіцієнтів, які є затвердженими Уповноваженим органом за поданням МТСБУ, визначених відповідно до діючого законодавства.

Розмір базового страхового платежу становить 180 гривень [13].

Для того, щоб заохотити безаварійну експлуатацію автомобілів, при укладанні договорів ОСЦВА більше ніж на півроку, страховики мають право застосувати коригуючий коефіцієнт залежно від того чи наявні або відсутні страхові випадки з вини осіб, відповідальність яких застрахована, в період дії попередніх договорів ОСЦВА. Такий коригуючий коефіцієнт має назву «бонус-малус».

Таблиця 1.2 – Коригуючі коефіцієнти «бонус-малус» [12]

Клас на початок строку страхування	Коригуючий коефіцієнт	Клас по закінченню строку страхування з урахуванням наявності страхових випадків з вини страхувальника			
		0 страхових виплат	1 страхова виплата	2 страхові виплати	3 страхові виплати
М	2,45	0	М	М	М
0	2,3	1	М	М	М
1	1,55	2	М	М	М
2	1,4	3	1	М	М

Продовження таблиці 1.2

3	1	4	1	М	М
4	0,95	5	2	М	М
5	0,9	6	3	1	М
6	0,85	7	4	1	М
7	0,8	8	4	1	М
8	0,75	9	5	2	М
9	0,7	10	5	2	1
10	0,65	11	6	2	1
11	0,6	12	6	2	1
12	0,55	13	6	2	1
13	0,5	13	7	2	1

Джерело: [12]

При укладанні договору страхувальнику присвоюється клас залежно від частоти страхових випадків, які виникли з вини особи, відповідальність якої застрахована.

Вперше страхувальнику присвоюється клас 3, при укладанні договору ОСЦВА [12].

Значення даного коригуючого коефіцієнта й порядок його застосування може переглядатися Національним банком України.

Також вартість страхового полісу, а отже розмір страхових премій можуть залежати від таких факторів: тип транспортного засобу (ТЗ); місце реєстрації ТЗ; період використання ТЗ; сфера використання ТЗ; водійський стаж осіб, які допускаються до керування забезпеченим ТЗ.

З 01 липня 2022 року відповідно до Постанови Правління Національного банку України від 30.05.2022 №109, страхові суми за внутрішніми договорами ОСЦВА встановлені у розмірах:

- за шкоду, заподіяну життю та здоров'ю – 320 000 грн на одного потерпілого, незалежно від кількості потерпілих;
- за шкоду, заподіяну майну потерпілих – 160 000 грн на одного потерпілого, але не більше 800 000 грн на одну страхову подію [14].

Шкодою, заподіяною життю та здоров'ю потерпілого внаслідок дорожньо-транспортної пригоди є:

- шкода, пов'язана з лікуванням потерпілого;
- шкода, пов'язана з тимчасовою втратою працездатності потерпілим;

- шкода, пов'язана із стійкою втратою працездатності потерпілим;
- моральна шкода, що полягає у фізичному болю та стражданнях, яких потерпілий – фізична особа зазнав у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я;
- шкода, пов'язана із смертю потерпілого [12].

Шкода, заподіяна в результаті дорожньо-транспортної пригоди майну потерпілого, – це шкода пов'язана:

- з пошкодженням чи фізичним знищенням транспортного засобу;
- з пошкодженням чи фізичним знищенням доріг, дорожніх споруд, технічних засобів регулювання руху;
- з пошкодженням чи фізичним знищенням майна потерпілого;
- з проведенням робіт, які необхідні для врятування потерпілих у результаті дорожньо-транспортної пригоди;
- з пошкодженням транспортного засобу, використаного для доставки потерпілого до відповідного закладу охорони здоров'я, чи забрудненням салону цього транспортного засобу;
- з евакуацією транспортних засобів з місця дорожньо-транспортної пригоди [12].

Також для даного виду страхування можливе встановлення франшизи. Франшиза – це та частина збитків, яка не відшкодовується страховиком згідно договору страхування.

Розмір франшизи при відшкодуванні шкоди, заподіяної майну потерпілих, встановлюється при укладанні договору ОСЦВА і не може перевищувати 2 % від страхової суми, в межах якої відшкодовується збиток, заподіяний майну потерпілих [12]. Однак, якщо відшкодування стосується шкоди заподіяної життю та здоров'ю потерпілих, то франшиза в такому випадку не застосовується.

Для того, щоб отримати страхове відшкодування потерпілий повинен подати страховику заяву про страхове відшкодування протягом 30 днів з моменту подання повідомлення про ДТП.

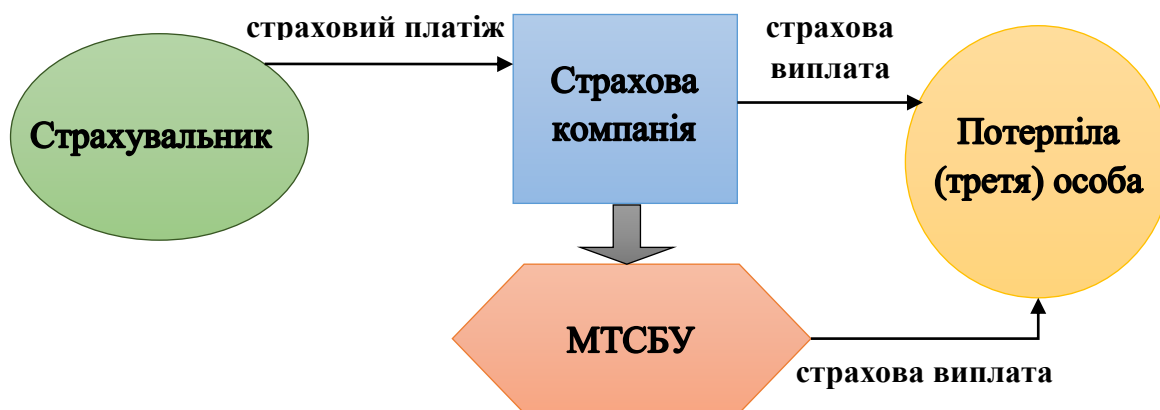

Рисунок 1.3 – Механізм виплати страхового відшкодування

Джерело: розроблено автором

Договори міжнародного страхування діють на території країни членів міжнародної системи автомобільного страхування «Зелена картка», зазначених у таких договорах. Міжнародні договори посвідчуються відповідним уніфікованим сертифікатом «Зелена картка», який визнається і діє в таких країнах.

Страховий міжнародний поліс з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності автовласників «Зелена картка» має на меті забезпечення ефективного захисту потерпілих внаслідок ДТП, спричинених автомобілями, що зареєстровані за кордоном [6].

Тому в разі виїзду транспортного засобу, який зареєстровано в Україні, до країн членів міжнародної системи «Зелена картка», власник даного ТЗ повинен мати чинний договір міжнародного автомобільного страхування на весь термін перебування в тій чи іншій країні, посвідченим страховим сертифікатом «Зелена картка». У разі відсутності такого договору, виїзд до країн-членів міжнародної системи «Зелена картка» забороняється.

Під час в'їзду на територію України власник ТЗ, який зареєстровано в іншій країні, зобов'язаний мати на весь термін перебування на території України

сертифікат міжнародного автомобільного страхування «Зелена картка» або внутрішній договір страхування цивільно-правової відповідальності [12].

Договори ОСЦВА як і будь-які інші договори страхування мають строк дії.

Внутрішні договори страхування цивільної відповідальності автовласників укладаються строком на один рік.

Укладення внутрішніх договорів ОСЦВА на строк менший, ніж один рік, але не менш як на 15 днів допускається виключно для автомобілів: незареєстрованих – на час до їх реєстрації; тимчасово зареєстрованих – на час до їх постійної реєстрації; зареєстрованих на території іноземних держав – на час їх перебування в Україні [12].

Міжнародний сертифікат «Зелена картка» може укладатися строком на 15 днів, 1-11 місяців або один рік.

За аналогією полісу ОСЦВА, «Зелена картка» покриває збитки, завдані третім особам. Виплати страхового відшкодування здійснюються на умовах, які визначені законодавством про ОСЦВА країни відвідування, де стався страховий випадок.

Таблиця 1.3 – Порівняльна характеристика добровільного та обов’язкового страхування цивільної відповідальності автовласників

Показник	Добровільне СЦВА	Обов’язкове СЦВА
Мета страхування	Компенсація збитків та шкоди, заподіяних потерпілій особі	
Об’єкт страхування	Майнові інтереси, пов’язані з відшкодуванням шкоди, заподіяної життю, здоров’ю, майну потерпілих осіб внаслідок ДТП	
Сторони страхування	Страховик, страхувальник, потерпіла (третя) особа	Страховик, страхувальник, МТСБУ, потерпіла (третя) особа
Договори страхування укладаються	За згодою сторін, відповідно до правил страхування, які кожний страховик розробляє самостійно	За законодавчою вимогою, відповідно до законодавчих актів
Страхові суми	Визначаються за згодою страхувальника та страховика	Визначені законодавчо у вигляді лімітів відповідальності
Страхові премії	Розраховуються страховиком за правилами страхування	Розраховуються страховиком за законодавчо встановленою нормою

Продовження таблиці 1.3

Страховий випадок	Факт настання відповідальності страхувальника відшкодувати збитки, заподіяні потерпілій особі внаслідок ДТП
Страхове відшкодування здійснюється	Потерпілій особі

Джерело: розроблено автором

Отже, за даними табл. 1.3, мета та об'єкт страхування, страховий випадок та здійснення виплат є однаковими для обох форм страхування цивільної відповідальності автовласників. У сторонах страхування, в обов'язковій формі додається МТСБУ, чим і відрізняється від добровільної форми. Суть укладання договорів також має відмінність, що потім відображається на різниці між страховими сумами та преміями.

1.3 Державне регулювання страхування цивільної відповідальності автовласників

Державне регулювання страхування цивільної відповідальності автовласників являє собою систему правових, економічних та організаційних заходів, що спрямовані на забезпечення виконання страхування цивільної відповідальності автовласників перед третіми особами за завдані їм збитки при ДТП.

На державному рівні регулювання СЦВА здійснюється через законодавчі акти, які встановлюють правові умови проведення страхової діяльності, обов'язковість укладання договорів страхування (для ОСЦВА), розміри страхових премій, страхових сум тощо.

У більшості країн світу даний вид страхування є законодавчо встановленим. Україна не є винятком, адже національне законодавство передбачає ОСЦВА.

В Україні СЦВА регламентувалося Указом Президента України від 15 січня 1994 р. № 7 «Про обов'язкове страхування цивільної відповідальності власників

транспортних засобів», Положеннями Кабінету Міністрів від 07 червня 1994 р. «Про порядок і умови обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів».

Даними нормативно-правовими актами було запропоновано систему соціального захисту потерпілих у ДТП, встановлювалися джерела відшкодування збитків шляхом запровадження механізму ОСЦВА.

Пізніше, а саме з 01 січня 2005 року, ОСЦВА почало здійснюватися на основі Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 01 липня 2004 року №1961-IV.

На сьогоднішній день, обов'язкове страхування цивільної відповідальності автовласників регулюється Конституцією України, Цивільним кодексом України, Кодексом про адміністративні правопорушення, Податковим кодексом України, Законом України «Про страхування», Законом України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів», Законом України «Про дорожній рух», Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг».

Регулятором на страховому ринку є Національний банк України, який контролює діяльність страховиків в здійсненні СЦВА.

Держава контролює також і фінансові показники страхових організацій, контролює виконання страховими компаніями умов страхових договорів та приймає заходи для підвищення ефективності системи СЦВА.

Головною метою здійснення державного регулювання даного виду страхування є забезпечення достатнього рівня захисту прав та інтересів громадян та третіх осіб, які можуть зазнати шкоди внаслідок ДТП, а також забезпечення стабільності та фінансової стійкості страхових компаній, які надають послуги з СЦВА.

Одним із ефективних інструментів державного регулювання є встановлення обов'язкових мінімальних страхових тарифів, які визначають мінімальний розмір страхового внеску, який повинен сплатити автовласник. Також ще одним із

складових державного регулювання є встановлення вимог до страхових компаній щодо умов укладання страхових договорів.

Договір ОСЦВА укладається відповідно до Закону України «ОСЦПВВНТЗ» та чинного законодавства України.

З метою укладання договору особі необхідно звернутися до страховика та надати наступні документи: паспорт громадянина України та РНОКПП; посвідчення на право керування ТЗ; свідоцтво про реєстрацію ТЗ; протокол технічного стану ТЗ, якщо ТЗ підпадає під обов'язковий технічний контроль; документ, на підставі якого особа має право отримати поліс ОСЦВА на пільгових умовах, у разі його наявності. Також при укладанні договору страхувальник має надати дані страховику про всі діючі договори ОСЦВА, які були укладені з іншими страховиками.

Укладання договорів ОСЦВА забороняється проводити в місцях реєстрації та перереєстрації транспортних засобів та оформлення дозвільних документів, у місцях контролю наявності страхових полісів, окрім пунктів пропуску через державний кордон України та мультимодальних терміналах. Такі дії здійснюються в порядку, визначеному Національним банком України.

Як відомо договори страхування можуть бути припинені достроково, як і з ініціативи страхувальника, так і з ініціативи страховика.

Дія договору ОСЦВА може бути достроково припинена:

- за письмовою вимогою страхувальника, про що він зобов'язаний повідомити страховика не пізніше ніж за 30 днів до дати припинення дії договору страхування та надати оригінал поліса страховику;
- у разі виходу транспортного засобу з володіння страхувальника проти його волі або знищення транспортного засобу;
- з інших підстав, передбачених законом [12].

В даному випадку страховик має вилучити страховий поліс та анулювати його, за умови відсутності виплат страхового відшкодування за даним договором повертає страхувальнику частку страхового платежу. Однак якщо відмова

страхувальника від договору пов'язана із порушенням умов договору страховиком, то страхові платежі повертаються страхувальнику у повному обсязі.

Дія договору може бути припинена в односторонньому порядку з ініціативи страховика у разі, якщо виплачена сума відшкодування за чинним договором перевищила агрегатну страхову суму.

Агрегатна страхова сума визначається додаванням страхових сум за шкоду, заподіяну життю і здоров'ю, та за шкоду, заподіяну майну потерпілих, на одного потерпілого [12].

Варто зазначити, що договори страхування ОСЦВА залишаються дійсними у разі ліквідації страховика та зміні власника забезпеченого транспортного засобу, доти поки триває строк дії такого договору.

Страховик, керуючись вимогами Закону України №1961-IV, приймає вмотивоване рішення щодо виплати страхового відшкодування або про відмову у виплаті відшкодування.

Звільняються від обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності на території України:

- учасники бойових дій та інваліди війни, що визначені законом,
- інваліди I групи, які особисто керують належними їм транспортними засобами,
- особи, що керують транспортним засобом, належним інваліду I групи, у його присутності.

Відшкодування збитків від дорожньо-транспортної пригоди, винуватцями якої є зазначені особи, проводить МТСБУ.

Також МТСБУ за рахунок коштів фонду захисту потерпілих відшкодовує шкоду у разі її заподіяння:

а) транспортним засобом, власник якого не застрахував свою цивільно-правову відповідальність, крім шкоди, заподіяної транспортному засобу, який не відповідає вимогам, та майну, яке знаходилося в такому транспортному засобі;

б) невстановленим транспортним засобом, крім шкоди, яка заподіяна майну та навколишньому природному середовищу;

в) транспортним засобом, який вийшов з володіння власника не з його вини, а у результаті протиправних дій іншої особи;

г) у разі недостатності коштів та майна страховика-учасника МТСБУ, що визнаний банкрутом та/або ліквідований, для виконання його зобов'язань за договором ОСЦВА;

д) у разі надання страхувальником або особою, відповідальність якої застрахована, свого транспортного засобу поліцейським та медичним працівникам закладів охорони здоров'я згідно з чинним законодавством [12].

Розмір страхового платежу за одним внутрішнім договором страхування також може бути зменшений на 50 %, за умови, що страхувальник є громадянином України – учасник війни, особа з інвалідністю II групи, особа, яка постраждала внаслідок Чорнобильської катастрофи, віднесена до I або II категорії, пенсіонер, а забезпечений транспортний засіб має робочий двигун до 2500 сантиметрів кубічних включно та належить цьому громадянину на праві власності [12].

Для того аби забезпечити контроль за дотриманням вимог чинного страхового законодавства, державні органи можуть здійснювати регулярні перевірки страхових організацій, а також розглядати скарги від споживачів страхових послуг. У разі порушення страховиками умов страхових договорів або інших вимог законодавства, їм можуть бути накладені штрафні санкції, а в окремих випадках можливе скасування ліцензії на провадження того чи іншого виду страхової діяльності.

Посадові особи відповідних підрозділів Національної поліції України, що мають право здійснювати контроль за дотриманням правил дорожнього руху, перевіряють документи водія автомобіля, які підтверджують наявність чинного договору ОСЦВА [12].

Посадові особи відповідних органів Державної прикордонної служби України здійснюють перевірку наявності чинного на території України договору ОСЦВА, які перетинають державний кордон України, незалежно від належності та місця реєстрації автотransпортного засобу [12].

З метою організації обміну інформацією про ОСЦВА та контролю за його здійсненням створюється єдина централізована база даних, яка містить відомості про чинні та припинені договори ОСЦВА, страхові випадки, що мали місце, автотранспортні засоби та їх власників.

Тому відповідно до ч. 1 статті 126 Кодексу України про адміністративні правопорушення, керування автотранспортним засобом особою, яка не має при собі або не пред'явила у спосіб, який дає можливість поліцейському прочитати та зафіксувати дані, що містяться в посвідченні водія, реєстраційному документі на автотранспортний засіб, а також полісі ОСЦВА (або страхового сертифіката «Зелена картка»), або не пред'явила електронне посвідчення водія та електронне свідоцтво про реєстрацію автотранспортного засобу, чинний внутрішній електронний договір зазначеного виду обов'язкового страхування у візуальній формі страхового поліса, а також інших документів, передбачених законодавством, – тягне за собою накладення штрафу в розмірі двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [15].

Неоподаткований мінімум доходів громадян – грошова сума розміром 17 гривень [16]. Отже, штраф в таких випадках становитиме 425 гривень ($25 * 17 = 425$ грн).

Однак положення статті 126 КУпАП не застосовується до осіб, які у встановленому порядку навчаються водінню автотранспортного засобу.

Варто зазначити, що розроблено новий проєкт Закону України «Про ОСЦПВВНТЗ». Цей законопроект дає поштовх до розвитку державного регулювання ОСЦВА. Запропоновані зміни мають на меті підвищення рівня захищеності постраждалих у ДТП та приведення механізму захисту громадян відповідно до вимог законодавства ЄС, а також Директиви Motor Insurance 2009/103/ЄС.

В розділі I-III планується впровадити норми Директиви Motor Insurance 2009/103/ЄС. В розділі IV-VI буде зазначено реформування діяльності МТСБУ.

Згідно вимог Директиви ЄС 2021/2118 від 24 листопада 2021 року, планується поступове збільшення страхових сум (рис. 1.4).

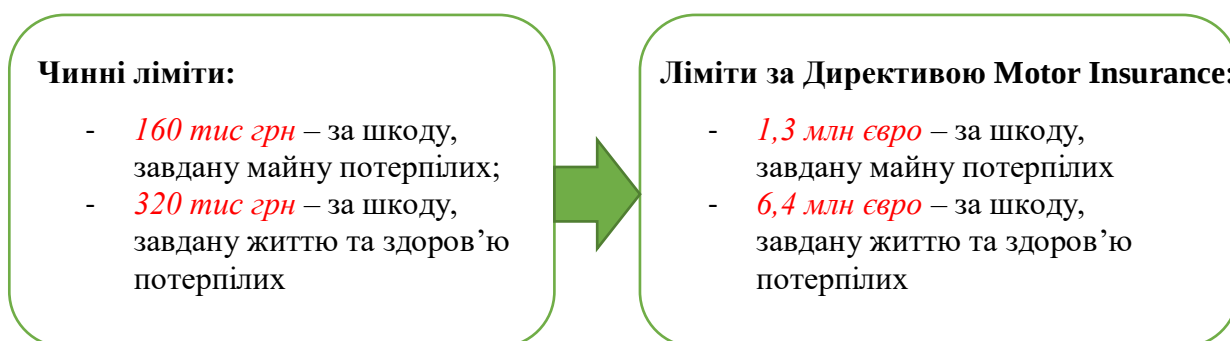

Рисунок 1.4 – Поступове підвищення лімітів відповідальності

Джерело: розроблено автором на основі [17]

НБУ підтримує вдосконалення системи відшкодування збитків постраждалим. Пропонується обов'язкове пряме врегулювання страхових випадків для всіх страховиків. Тобто, страхувальник-постраждалий зможе напряду звернутися до страхової організації, з якою укладений договір ОСЦВА, щоб отримати страхову виплату. Дана пропозиція спростить процес отримання страхових виплат.

Ще одним кроком до оновлення є встановлення вільного ціноутворення для страховиків. На сьогоднішній день базовий платіж та коригуючі коефіцієнти є однаковими для всіх страховиків, адже суворо регламентовані. Однак, планується запровадити ринковий механізм визначення цінової політики страховиками.

Також НБУ пропонує запровадити ануїтетні виплати, змінивши ними одноразові виплати у разі втрати життя та здоров'я.

Одні із головних змін будуть стосуватися Моторного (транспортного) страхового бюро України. Гарантійні та інформаційні функції МТСБУ планують посилити, а також посилити державний нагляд за його діяльністю.

Проаналізувавши вище викладену інформацію, варто зазначити, що державне регулювання за здійсненням страхування цивільної відповідальності розмежовується залежно від форми страхування.

Добровільне СЦВА буде регулюватися загальними вимогами відповідно до Закону України «Про страхування».

Обов'язкове СЦВА регулюється вже іншими законодавчими актами, МТСБУ контролює дотримання нормативів, і діяльність страховиків більш ретельно контролюється НБУ.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ СТРАХУВАННЯ ЦИВІЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АВТОВЛАСНИКІВ В УКРАЇНІ

2.1 Аналіз сучасного стану страхування цивільної відповідальності автовласників в Україні

В сучасному світі транспортний засіб є предметом необхідності, але варто завжди пам'ятати, що автомобіль є об'єктом підвищеної небезпеки.

За останніми офіційними даними Національної поліції, в період 2022 року на дорогах України сталося 18 628 ДТП з травмованими чи загиблими, в яких загинула 2 791 особа та 23 145 отримали травми. Аналізуючи дані табл. 1 можна зробити висновок про те, що кількість ДТП у 2022 році знизилась порівняно із 2021 роком. Смертей на дорогах поменшало на 13,8 %, а кількість травмованих скоротилась на 22,2 %.

Таблиця 2.1 – Статистика ДТП з травмованими чи загиблими протягом 2019 – 2022 рр.

	2019	2020	2021	2022
Загальна кількість ДТП	160 675	168 107	154 480	-
Загальна кількість ДТП з травмованими чи загиблими	26 052	26 140	24 521	18 628
Загинуло людей внаслідок ДТП	3 454	3 541	3 238	2 791
Було травмовано внаслідок ДТП	32 736	31 974	29 738	23 145

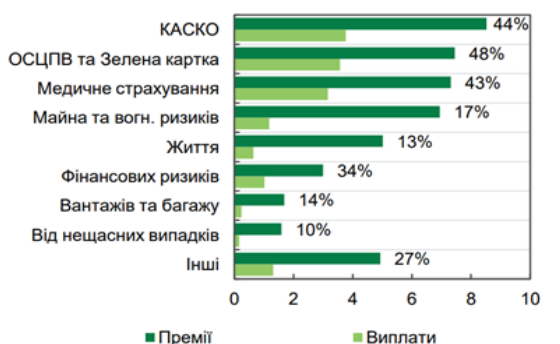
Джерело: розроблено автором на основі [18]

Однак, дану статистику не слід сприймати як позитивну, адже вона не охоплює ті території, які перебувають під тимчасовою окупацією та на яких ведуться постійні бойові дії. Можна говорити про те, що за рахунок цього змінилась географія ДТП. І зменшення кількості ДТП, також зумовлено виїздом громадян закордон на свої автомобілях. Отже звідси й виникає потреба у страхуванні

цивільної відповідальності автовласників, адже винна особа не завжди має змогу компенсувати завдану шкоду.

Далі наведена інформація стосовно того, яку частину страхового ринку України займає страхування цивільної відповідальності автовласників протягом останніх трьох років.

2020 рік. За даними НБУ (рис. 2.1), протягом року, ОСЦВА і «Зелена картка» залишалися одними із найпоширеніших видів страхування. За рік обсяги премій зросли. Рівень виплат за ОСЦВА та «Зеленою картою» становив 48 %.

Значення у відсотках вказує на рівень виплат (співвідношення виплат до страхових премій) відповідного виду.

Рисунок 2.1 – Страхові премії та виплати за найпоширенішими видами страхування у 2020 році, млрд грн. [19]

В структурі страхових премій 16 % належать преміям за такими видами страхування як ОСЦВА та «Зелена картка». У структурі виплат ОСЦВА та «Зелена картка» займає 24 %. (рис. 2.2)

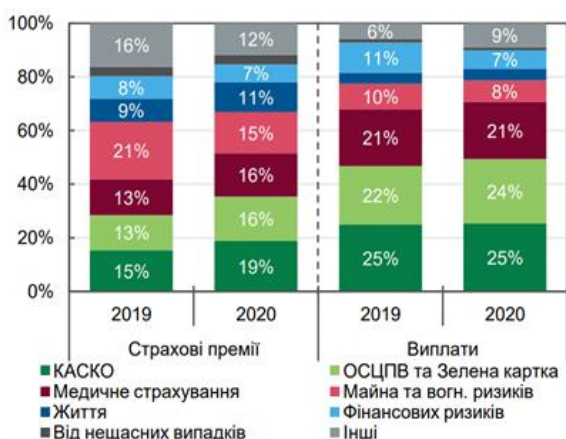

Рисунок 2.2 – Структура страхових премій та виплат за видами страхування 2019-2020 рр. [19]

2021 рік. Традиційно одними із найпоширеніших видів страхування залишалися ОСЦВА та «Зелена картка». Рівень виплат за ОСЦВА та «Зеленою картою» становив 48 %, за даними НБУ (рис. 2.3). Це говорить про те, що й надалі цей вид страхування продовжує займати провідні позиції на страховому ринку.

Значення у відсотках свідчить про рівень виплат (відношення виплат до страхових премій) відповідного виду.

Рисунок 2.3 – Страхові премії та виплати за найпоширенішими видами страхування у 2021 році, млрд грн [19]

Коефіцієнт збитковості за ОСЦВА становив близько 59 %, а за «Зеленою картою» – приблизно 31 % (рис. 2.4).

На основі даних компаній, що подали звітність за IV квартал 2021 року.

Рисунок 2.4 – Коефіцієнти збитковості окремих видів страхування в 2021 році. [19]

2022 рік. Частка премій зі страхування ОСЦВА та «Зелена картка» збільшилась. Обсяг премій «Зеленої картки» збільшився у двічі порівняно з

попереднім роком, а обсяг виплат – майже на третину. Рівень виплат за ОСЦВА становив 41 %, а за «Зеленою картою» – 20 % (рис 2.5).

Рисунок 2.5 – Страхові премії та виплати за найпоширенішими видами страхування у 2022 році, млрд грн [19]

Коефіцієнт збитковості за ОСЦВА орієнтовно становив 47 %, а за «Зеленою картою» – близько 60%, згідно даних НБУ (рис. 2.6).

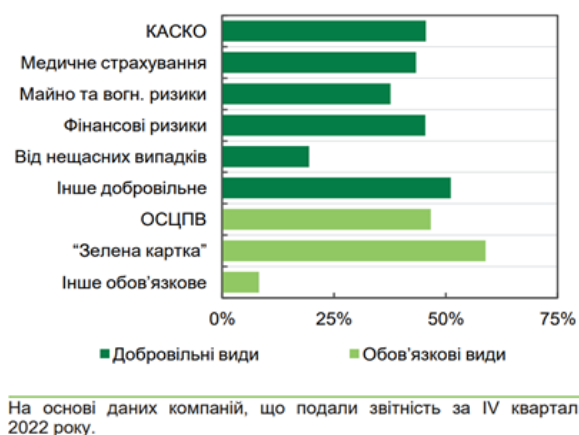

Рисунок 2.6 – Коефіцієнти збитковості окремих видів страхування в 2021 році [19]

Коефіцієнт збитковості за ОСЦВА зменшився порівняно з попереднім роком внаслідок повномасштабного вторгнення РФ на територію України, що призвело до зменшення кількості автомобілів. Багато автовласників виїхали за кордон на своєму автотранспорті, що й призвело до збільшення коефіцієнту збитковості за «Зеленою картою».

Таблиця 2.2 – Основні показники діяльності страховиків при здійсненні ОСЦВА за внутрішніми договорами протягом 2020 – 2022 рр. (тис. грн)

Показники діяльності	Роки		
	2020	2021	2022
Кількість договорів, що розпочали дію, тис. шт.	8 333, 824	9 022, 245	7 182, 329
Сума нарахованих страхових платежів, тис. грн	6 136 584, 507	7 191 232,818	7 007 717, 211
Кількість вимог врегульованих шляхом виплати страхового відшкодування, тис. шт.	147, 117	173, 436	110, 625
Нарахована сума страхового відшкодування, за врегульованими вимогами, тис. грн	2 851 856, 419	3 649 543, 700	2 769 092, 760
Рівень страхових виплат, %	46,47 %	50,75 %	39,51 %
Середній розмір страхового платежу, грн	736,35	797,06	975,69
Середній розмір страхового відшкодування, грн	19 384,95	21 042,59	25 031,35
Частка врегульованих вимог до укладених договорів	1,77 %	1,92 %	1,54 %

Джерело: розроблено автором на основі [19, 20]

За 2022 рік показник кількості укладених внутрішніх договорів знизився на 20,4 % у порівнянні з 2021 роком (табл. 2.2). Сума нарахованих страхових премій за такими договорами зменшилась також на 2,6 %. В 2022 році страховики врегулювали на 36,2 % вимог менше, ніж за попередній рік, та сплатили на 24,1 % менше страхових виплат порівняно з 2021 роком. Зменшення рівня страхових виплат можна розглядати як негативну ознаку через незначне збільшення страхових платежів, порівняно з попередніми роками. Дана ситуація може навіть свідчити про недостатність ліквідних інструментів у страховиків, або їхню збиткову діяльність. В нашому випадку, це також може бути зумовлено тим, що страхувальники сплатили страховий платіж, однак виїхали за кордон, де страхові виплати за внутрішнім договором страхування не відбуваються, також їхні автомобілі могли бути пошкоджені через бойові дії, і власне вони вже не можуть заподіяти шкоди іншим особам, а отже і не потребують страхових виплат за даним договором страхування.

Таблиця 2.3 – Основні показники діяльності страховиків при здійсненні ОСЦВА за міжнародними договорами «Зелена картка» протягом 2020 – 2022 рр. (тис. грн)

Показники діяльності	Роки		
	2020	2021	2022
Кількість договорів страхування, які набули чинності у звітному періоді, тис. шт.	596, 913	766, 297	1 635, 981
Сума нарахованих страхових премій, тис. грн	1 177 900, 477	1 564 364, 812	4 089 514, 271
Кількість сплачених вимог у звітному періоді, тис. шт.	6,058	5,311	7,693
Сума сплачених відшкодувань за вимогами у звітному періоді, тис. EUR	16 504, 960	13 745, 849	19 716, 516
Рівень страхових виплат, %	55,01 %	34,49 %	18,93 %
Середній розмір страхового платежу, грн	1 973,32	2 041,46	2 499,73
Середній розмір страхового відшкодування, EUR	2 724,49	2 588,18	2 565,92
Частка сплачених вимог до укладених договорів, %	1,01 %	0,69 %	0,47 %

Джерело: розроблено автором на основі [19, 20]

Протягом 2022 року кількість договорів міжнародного страхування, що розпочали дію істотно зросла (+ 113,5 %) (табл. 2.3). Сума нарахованих премій за цими договорами зросла на 161,4 % порівняно з 2021 роком. Кількість сплачених вимог зросла і становила на 44,9 % більше ніж у попередньому році. Сума сплачених відшкодувань за вимогами також зросла на 43,4 % у порівнянні з 2021 роком. Рівень страхових виплат зменшився з огляду на те, що сума страхових премій істотно зросла. Сума страхових премій збільшилась, як наслідок виїзду багатьох автовласників з транспортними засобами за кордон через повномасштабне вторгнення рф на територію України.

Підсумовуючи загальну динаміку основних показників здійснення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності автовласників протягом 2020 – 2022 років, які наведені у табл. 2.2 та табл. 2.3, можна зазначити, що за внутрішніми договорами відбувається спад усіх показників, а за договорами міжнародного страхування спостерігається позитивна динаміка протягом останнього року. Така ситуація зумовлена тим, що з перших днів війни страховики

спростили процедуру укладання договорів «Зелена картка», запровадили тимчасові тарифи на дані договори, домовилися про надання безкоштовних чи пільгових полісів прикордонного страхування для українських біженців. Також із вересня 2022 року було запроваджено електронний договір «Зелена картка».

Отже, до скорочення показників внутрішнього страхового ринку ОСЦПВА протягом 2022 року призвело повномасштабне вторгнення РФ та військові дії на території України.

Як наслідок, знищення автомобілів на тимчасово окупованих територіях, зменшення кількості автомобілів за рахунок масового виїзду громадян за кордон саме на власних транспортних засобах. Власне виїзд за кордон, сприяв збільшенню укладання договорів міжнародного страхування «Зелена картка» протягом 2022 року.

Таблиця 2.4 – Основні показники діяльності добровільного страхування цивільної відповідальності автовласників протягом 2020 – 2022 рр. (млн грн)

Показники	Роки		
	2020	2021	2022
Валові надходження страхових платежів (премій, внесків)	447,0	519,2	496,9
Чисті страхові премії (валові страхові премії за мінусом частки страхових премій, які сплачуються перестраховикам-резидентам)	439,3	517,5	495,5
Чисті страхові виплати (валові страхові виплати за мінусом частки страхових виплат, які компенсовані перестраховиками-резидентами)	66,6	91,5	74,8
Частки страхових платежів (премій, внесків), які сплачуються перестраховикам	36,2	41,0	24,6
Страхові виплати/відшкодування:	66,7	91,6	74,9
Частки страхових виплат/відшкодувань, компенсовані перестраховиками	4,4	7,0	0,7
Витрати, пов'язані з укладанням та пролонгацією договорів страхування (аквізиційні витрати)	128,7	117,1	123,8
Витрати, пов'язані з укладанням та пролонгацією договорів перестрахування	0,6	0,4	0,1
Витрати, пов'язані з регулюванням страхових випадків (ліквідаційні витрати), які сталися у звітному періоді	3,2	2,3	1,4
Витрати, що здійснюються у зв'язку з регулюванням страхових випадків (ліквідаційні витрати), які сталися в попередніх звітних періодах	0,2	0,1	0,2

Джерело: розроблено автором на основі [19]

Аналізуючи статистику ДСЦВА (табл. 2.4) можна говорити про те, що показники є набагато меншими ніж у ОСЦВА. Отже не кожен водій купує додатковий поліс задля того аби покривати збитки. Більшість водіїв вважає що нічого не станеться з ними і є впевненими у своїх водійських навичках. Таким чином люди економлять. Однак протягом трьох років спостерігається позитивна динаміка надходження страхових платежів та страхових виплат. Як видно із табл. 2.4, зменшення показників ДСЦВА спостерігалось у 2022 році порівняно з 2021 роком. Причиною цього як і на ринку ОСЦВА є повномасштабне вторгнення рф, ведення бойових дій на території України, тимчасова окупація певних територій, що унеможлиблює розвиток даного виду страхування саме там. Також причиною скорочення показників протягом 2022 року є виїзд українців за кордон на власних авто, що також негативно відобразилося на ринку ДСЦВА.

Лідерами серед страховиків з страхування цивільної відповідальності автовласників в Україні є СГ «ТАС», СК «ВУСО», СК «АРКС».

Таблиця 2.5 – Рейтинг страхових компаній з ОСЦВА за 9 місяців 2022 року [21]

№	Страхова компанія	Премії, тис. грн	Виплати, тис. грн
1	ТАС СГ	599 632	266 894
2	ОРАНТА	546 161	210 756
3	КНЯЖА	331 813	117 918
4	PZU УКРАЇНА	228 019	102 439
5	УСГ	216 834	71 274
6	ГАРДІАН	208 592	69 510
7	ВУСО	207 225	86 921
8	ЄВРОІНС УКРАЇНА	196 043	80 441
9	АЛЬФА-ГАРАНТ	179 202	79 288
10	АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ	176 881	74 746
11	ОБЕРІГ	165 612	79 358
12	ARX	161 165	62 153
	ВСЬОГО	4 232 670	1 719 968

З даних табл. 2.5, видно, що абсолютним лідером на страховому ринку ОСЦВА за страховими преміями є СГ «ТАС».

Таблиця 2.6 – Рейтинг страхових компаній з міжнародного страхування «Зелена картка» за 9 місяців 2022 року [21]

№	Страхова компанія	Премії, тис. грн	Виплати, тис. грн
1	УСГ	1 115 788	121 723
2	ТАС СГ	349 699	110 537
3	ГАРДІАН	260 869	24 526
4	КНЯЖА	258 578	39 552
5	ПЕРША	192 390	75 728
6	PZU УКРАЇНА	167 163	25 358
7	ІНГО	146 154	41 655
8	ОРАНТА	143 463	56 139
9	ВУСО	90 749	33 459
10	ARX	29 908	505
	ВСЬОГО	2 754 760	529 182

Джерело: [21]

Лідером за страховими преміями з міжнародного страхування «Зелена картка» є УСГ. СГ «ТАС» займає друге місце, а СК «ВУСО» та СК «АРКС» входять в топ-10 страховиків за цим видом страхування.

Таблиця 2.7 – Рейтинг страхових компаній із добровільного страхування цивільної відповідальності автовласників за 9 місяців 2022 року [21]

№	Страхова компанія	Премії, тис. грн	Виплати, тис. грн
1	ТАС СГ	51 367	7 043
2	ПЕРША	27 989	6 262
3	УСГ	24 115	5 074
4	ARX	22 282	5 037
5	ВУСО	19 392	1 441
6	ПРЕМ'ЄР АЛЬЯНС	19 153	0
7	УНІКА	18 940	3 457
8	ІНГО	18 423	2 379
9	PZU УКРАЇНА	14 434	5 169
10	ОРАНТА	13 571	1 162
	ВСЬОГО	323 908	48 648

За даними табл. 2.7, видно, що СГ «ТАС» є лідером за страховими преміями на ринку ДСЦВА.

Основні показники діяльності СГ «ТАС» зі страхування цивільної відповідальності автовласників виглядають наступним чином і наведені в табл.2.8.

Таблиця 2.8 – Показники діяльності СГ «ТАС» зі страхування цивільної відповідальності автовласників (тис. грн)

Вид страхування	2020	Частка в структурі страхового портфеля 2020р., %	2021	Частка в структурі страхового портфелю 2021р., %	2022	Частка в структурі страхового портфелю 2022р., %
Страхові премії						
ОСЦВА	716 400,65	35,34	857 494,53	35,01	846 950,47	34,82
Зелена картка	267 320,20	13,19	322 809,36	13,18	480 847,17	19,77
ДСЦВА	54 156,22	16,5	69 866,37	2,85	72 839,61	2,99
Страхові виплати						
ОСЦВА	328 963,54	37,06	435 615,67	38,12	353 288,30	39,07
Зелена картка	136 761,18	15,41	145 634,35	12,74	145 170,81	16,05
ДСЦВА	5 831,58	0,66	8 612,58	0,75	11 027,22	1,22

Джерело: розроблено автором на основі [22]

2020 рік. Більше третини премій СГ «ТАС» за 2020 рік, а саме 35,34 %, припали на обов'язкове страхування цивільної відповідальності автовласників. За полісами ОСЦВА надійшло 716 400,65 тис. грн платежів, що на 18,5 % більше ніж у попередньому році. Водночас частка договорів «Зелена картка» в портфелі СГ «ТАС» склала 13,19%, було зібрано 267 320,20 тис. грн премій, що на 27,2 % менше ніж 2019 року, що власне пов'язано з пандемією коронавірусу COVID-19. За полісами ДСЦВ кількість надходжень становила 54 156,22 тис. грн, що становить 2,67 % загального обсягу та на 16,5 % більше ніж в попередньому році. За полісами ОСЦВА було відшкодовано 328 963,54 тис. грн, що становить 37,06 % від загального обсягу виплат, та на 15,8 % перевищує аналогічний показник за 2019 рік. За полісами «Зелена картка» в 2020 році було здійснено виплати на суму 136 761,18 тис. грн, що на 24 % більше ніж минулого року, та становить 15,41 % від загального обсягу виплат. За договорами ДСЦВ Товариство виплатило 5 831,58 тис. грн, що на 32,8 % менше ніж в попередньому році, та становить 0,66 % загального обсягу виплат. Кількість укладених договорів з ОСЦВА становила 987 602 од., що на 2,5 % більше ніж у 2019 році. Кількість страхових випадків, за якими прийнято рішення про здійснення страхових виплат у 2020 році становила 17 703 од., що на 12 % більше ніж у 2019 році. Кількість укладених договорів «Зелена

картка» становила 95 208 од., що на 47,9 % менше ніж у 2019 році. Здійснені страхові виплати за договорами «Зелена картка» склали 1 254 од., що на 0,2 % менше ніж за попередній рік. Отже, протягом 2020 року СГ «ТАС» здійснювало прибуткову діяльність, а зменшення показників діяльності за договорами «Зелена картка» пов'язане з пандемією коронавірусу COVID-19.

2021 рік. Близько 35,01 % премій товариства за 2021 рік припало на обов'язкове страхування цивільної відповідальності автовласників. За полісами ОСЦВА було зібрано 857 494,53 тис. грн платежів, що на 19,7 % більше ніж за 2020 рік. Частка полісів «Зелена картка» в портфелі СГ «ТАС» склала 13,18 %, надійшло 322 809,36 тис. грн премій, що на 20,8 % більше, ніж 2020 року. За договорами ДСЦВ премії становили 69 866,37 тис. грн, що на 29 % більше ніж в попередньому році, та становлять 2,85 % від загального обсягу надходжень. За полісами ОСЦВА було відшкодовано 435 615,67 тис. грн, що становить 38,12 % від загального обсягу виплат СГ «ТАС» та на 32,4 % перевищує аналогічний показник у 2020 році. За полісами «Зелена картка» протягом 2021 року було відшкодовано 145 634,35 тис. грн, що на 6,5 % більше ніж в попередньому році та становить 12,77 % від загального обсягу виплат. За договорами ДСЦВ було здійснено виплати на суму 8 612,58 тис. грн, що на 47,7 % більше ніж у 2020 році та становить 0,75 % від загального обсягу виплат товариства. Кількість укладених договорів з ОСЦВА становила 1 050 254 од., що на 6,3 % більше ніж у 2020 році. Кількість страхових випадків, за якими прийнято рішення про здійснення страхових виплат у 2021 році становила 20 951 од., що на 18,3 % більше ніж у 2020 році. Кількість укладених договорів за договорами «Зелена картка» становить 105 007 од., що на 10,3 % більше ніж в 2020 році. Кількість здійснених страхових виплат за договорами «Зелена картка» становила 1 177 од, що на 6,1 % менше ніж попереднього року. Загалом, протягом 2021 року, СГ «ТАС» здійснювала прибуткову діяльність.

2022 рік. Більше ніж третина премій СГ «ТАС» за 2022 рік, а це 33 %, припали на обов'язкове страхування цивільної відповідальності автовласників. За полісами ОСЦВА надійшло 846 950,47 тис. грн платежів, що на 1,2 % менше ніж в попередньому році. За полісами «Зелена картка» товариство зібрало 480 847,17 тис.

грн, що становить 19,77 % від загального обсягу надходжень СГ «ТАС» та на 49 % перевищує відповідний показник за 2021 рік. За договорами ДСЦВ надходження становили 72 839,61 тис. грн, що становить 2,99 % у загальній структурі надходжень, та збільшилися на 4,3 % ніж в попередньому 2021 році.

За договорами ОСЦВА було відшкодовано 353 288,30 тис. грн, що є менше на 18,9 % за аналогічний показник попереднього року, та становить 39,07 % від загального обсягу виплат. За полісами «Зелена картка» протягом 2022 року було відшкодовано 145 140,81 тис. грн, що займає 16,05 % в загальній структурі виплат та є на 0,3 % менше ніж в 2021 році. За договорами ДСЦВ виплати становили 11 027,22 тис. грн, що на 28 % більше аналогічного показника в попередньому році, та становить 1,22 % загального обсягу виплат. Отже, протягом 2022 року товариство здійснювало прибуткову діяльність. Кількість укладених договорів з ОСЦВА становила 899 535 од., що на 14,4 % менше ніж у 2021 році. Кількість страхових випадків, за якими прийнято рішення про здійснення страхових виплат у 2022 році становила 13 477 од., що на 35,7 % менше ніж у 2021 році. Кількість укладених договорів «Зелена картка» становила 175 389 од., що на 67 % більше ніж у 2021 році. Здійснені страхові виплати за договорами «Зелена картка» склали 1 390 од., що на 18,1 % більше ніж в попередньому році.

Отже, простежується позитивна динаміка зростання показників діяльності СГ «ТАС», які власне стосуються страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів в Україні. СГ «ТАС» розвивається, ОСЦПВ займає доволі вагому частину у страховому портфелі товариства. За результатами останніх років СГ «ТАС» є безперечним лідером за рівнем виплат та зібраних премій з ОСЦПВ.

За основними страховими продуктами СК «ВУСО» розподіл страхового портфелю має наступний вигляд.

Таблиця 2.9 – Частка СЦВА у страховому портфелі СК «ВУСО» протягом 2020 – 2022 рр. [23]

Вид страхування	2020	2021	2022
Обов'язкове страхування цивільної відповідальності автовласників	17,33 %	14,23 %	19,00 %

Продовження таблиці 2.9

Добровільне страхування цивільної відповідальності автовласників	1,21 %	1,25 %	1,73 %

Джерело: [23]

Отже, із даних табл. 2.9 бачимо, що частка обов'язкового страхування цивільної відповідальності автовласників у структурі портфелю протягом трьох років збільшилась на 1,67 %, частка добровільного страхування цивільної відповідальності автовласників також зросла на 0,52 %.

Показники діяльності СК «АРКС» зі страхування цивільної відповідальності автовласників.

Таблиця 2.10 – Показники діяльності надходження страхових премій СК «АРКС» за СЦВА протягом 2020-2022 рр. (тис. грн)

Вид страхування	2020	2021	2022
Обов'язкове страхування цивільної відповідальності автовласників (за внутрішніми договорами)	218 766	258 568	229 470
Частка ОСЦВА (за внутрішніми договорами) в структурі страхового портфелю СК «АРКС»	8,16 %	7,59 %	8,3 %
Обов'язкове страхування цивільної відповідальності автовласників (за міжнародними договорами)	-	-	50 267
Частка ОСЦВА (за міжнародними договорами) в структурі страхового портфелю СК «АРКС»	-	-	1,82 %
Добровільне страхування цивільної відповідальності автовласників	34 523	38 412	35 722
Частка ДСЦВА в структурі страхового портфелю СК «АРКС»	1,29 %	1,13 %	1,29 %

Джерело: розроблено автором на основі [24]

Обсяг премій протягом трьох років із ОСЦВА зріс на 10 704 тис. грн, а з ДСЦВА підвищився на 1 199 тис. грн. Також варто зазначити, що ОСЦВА є одним із найпоширеніших страхових продуктів компанії. Частка ОСЦВА (за внутрішніми договорами) протягом досліджуваного періоду зросла на 0,14 %, а значення частки ДСЦВА залишилася незмінною станом на 2022 рік. Показники в 2022 році зменшилися порівняно з 2021 внаслідок повномасштабного вторгнення, що призвело до зміни економічного середовища.

2.2 Оцінка асортименту страхових продуктів зі страхування цивільної відповідальності автовласників

Страхування цивільної відповідальності автовласників — це вид страхування, який надає захист автовласникам в разі завдання шкоди третім особам через власні дії або бездіяльність під час використання автотранспортного засобу. Тому оцінка асортименту страхових продуктів зі страхування цивільної відповідальності автовласників може включати наступні аспекти: винятки та обмеження, додаткові варіанти страхового покриття, умови страхування, вартість страхування, репутацію страхової компанії, клієнтський сервіс, знижки та акції, рейтинги та відгуки. Різні страхові продукти можуть містити винятки та обмеження страхового покриття в певних випадках. Умови страхування можуть варіюватися в залежності від страхової компанії. Оцінка асортименту страхових продуктів може включати вивчення різних умов страхування, таких як франшизи (сума, яку автовласник мусить сплатити до отримання відшкодування), терміни дії полісу, процедури виплати страхових відшкодувань та інші важливі умови. Клієнтський сервіс є важливим аспектом при оцінці асортименту страхових продуктів. Адже важливими є рівень обслуговування, доступність та якість комунікації зі страховою компанією, включаючи процедури подачі заявок, виплати відшкодувань, консультації клієнтів та інше. Різні страхові компанії також можуть пропонувати різні знижки та акції на страхування цивільної відповідальності автовласників, які можуть допомогти знизити вартість страхування або отримати додаткові переваги. Рейтинги та відгуки від інших клієнтів також можуть бути важливим джерелом інформації, адже може дати уявлення про досвід і задоволеність інших клієнтів з використанням страхових продуктів від тої чи іншої компанії.

Таблиця 2.11 – Страхові продукти/послуги зі страхування цивільної відповідальності автовласників, які надають аналізовані страхові компанії

Вид страхування	СГ «ТАС»	«АРКС»	«ВУСО»
ОСЦВА	1.Електронний поліс «Автоцивілка» 2.Страховка ОСЦПВ	1.Автоцивілка СМАРТ 2.Автоцивілка онлайн 3.Автоцивілка паперова	1.Автоцивілка
ДСЦВА	1.Повний автозахист (Автоцивілка плюс)	1.Автоцивілка «Все включено» 2.Добровільна автоцивілка	1.«Наша автоцивілка» 2.Добровільна автоцивілка
Зелена картка	1.Поліс Зелена картка	1.Зелена картка «Автоконсьерж»	1.Зелена картка

Джерело: розроблено автором на основі [25, 26, 27]

Аналізуючи табл. 2.11, бачимо що найбільше наповнення страховими продуктами з СЦВА є у страхової компанії «АРКС».

Таблиця 2.12 – Порівняння страхових програм СГ «ТАС»

Страхова програма	Виплата	Страхові ліміти	Страхує від витрат при:
Страховка ОСЦПВ	Третій особі	До 320 тис. грн	ДТП з вини страхувальника
Електронний поліс «Автоцивілка»	Третій особі	До 320 тис. грн	ДТП з вини страхувальника
Зелена картка	Третій особі	Ліміт країни де сталося ДТП	ДТП з вини страхувальника
«Повний захист» (Автоцивілка плюс)	Третій особі	До 1 млн грн	ДТП з вини страхувальника

Джерело: розроблено автором на основі [25]

Поліс ОСЦПВ СГ «ТАС» має стандартні умови. Грошова компенсація виплачується будь-якому потерпілому у ДТП, крім власника та застрахованого (водія): компенсація шкоди, заподіяної майну третіх осіб; відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю та життю постраждалих, яку вони отримали з вини застрахованої особи. Ліміт відповідальності автоцивілки, у розрахунку на одну особу, становить: 160 тис. грн по майну та 320 тис. грн по здоров'ю та життю. Однак загальна сума виплат становить не більше ніж 500 тис. грн, що не завжди покриває всю шкоду. Розмір франшизи встановлюються на вибір страхувальника та може становити 0, 1600, 2500 та 3200 гривень.

В СГ «ТАС» існують знижки та бонуси, які можуть зробити страховку дешевшою. Поліс ОСЦПВ також має високопрофесійне та зручне врегулювання страхових випадків: цілодобова безкоштовна інформаційно-сервісна підтримка клієнтів; сучасні центри врегулювання по всій країні; онлайн-сервіси завантаження документів та відстеження стану справи через сайт та месенджери; система експрес-виплат.

Також в СГ «ТАС» можна придбати електронний поліс «Автоцивілки». Поліс має такі переваги: гарантія законності поліса, безпека сплати, миттєве оформлення, за бажанням можна розширити захист автоцивілки до 1 млн грн та медичний захист водія на 100 тис. грн.

Автоцивілка від СГ «ТАС» має цілодобову інформаційну підтримку, технічний, юридичний та медичний асистанс.

Поліс «Зеленої картки» від СГ «ТАС» також базується на стандартних умовах та покриває майнові збитки, шкоду життю та здоров'ю та моральну шкоду. Поліс можна оформляти як і в електронному так і в паперовому вигляді.

«Повний автозахист» є розширенням страхового захисту автовласника та доповненням до Автоцивілки. «Повний автозахист» об'єднує декілька страхових програм: «Дорожній амулет», «Легке КАСКО», «Автоцивілка плюс». Саме «Автоцивілка плюс» розширює ліміти відповідальності страхових сум полісу ОСЦПВ. Якщо встановлена законодавством страхова сума не покриває збиток, тоді застосовується програма «Автоцивілка плюс». Страхові суми цієї програми складаються на вибір страхувальника: 50 тис. грн, 250 тис. грн, 500 тис. грн, 1 млн грн.

Таблиця 2.13 – Порівняння страхових програм СК «ВУСО»

Страхова програма	Виплата	Страховий ліміт	Страхує від витрат при:
Автоцивілка	Третій особі	До 320 тис. грн	ДТП з вини страхувальника
«Наша автоцивілка»	Страхувальнику	До 130 тис. грн	ДТП не з вини страхувальника
Добровільна автоцивілка	Третій особі	До 1 млн грн	ДТП з вини страхувальника
Зелена картка	Третій особі	Ліміт країни де сталося ДТП	ДТП з вини страхувальника

Джерело: розроблено автором на основі [26]

Автоцивілка від ВУСО покриває витрати за шкоду майну в розмірі до 160 тис. грн на одного потерпілого та витрати за шкоду заподіяну життю та здоров'ю в розмірі до 320 тис. грн на одного потерпілого. Страхова виплата потерпілим в розмірі до 80 тис. грн на потерпілого в разі складання «європротоколу». Також Автоцивілка включає в себе технічний асистанс: евакуація авто, запуск двигуна, заміна колеса, аварійне відкриття авто, доставка палива, інформаційна підтримка.

«Наша автоцивілка» має певні переваги, а саме: страхова сума 130 тис. грн на своє авто, СК самостійно розв'язує спірні питання з винуватцем, швидкий ремонт авто на СТО без франшизи. «Наша автоцивілка» покриває збитки ДТП з вини іншого водія, оплачує ремонт на рахунок СТО, виконує швидкі виплати в межах встановленого державою ліміту. Також додатково пропонується сервіс «VUSO Assistance» в подарунок.

Добровільна автоцивілка від ВУСО дозволяє збільшити ліміт відповідальності в діапазоні від 100 тис. грн до 1 млн грн. Договір ДЦВ включає в себе розрахунок страхового відшкодування без врахування фізичного зносу автомобіля. Також автоматично надається карта технічної підтримки «VUSO Assistance PLUS».

Зелена картка покриває майнові збитки, шкоду життю та здоров'ю та моральну шкоду.

Таблиця 2.14 – Порівняння страхових послуг СК «АРКС»

Страхова програма	Виплата	Страховий ліміт	Страхує від витрат при:
Автоцивілка Смарт	Третій особі	До 320 тис. грн	ДТП з вини страхувальника
	Страхувальнику	До 130 тис. грн	ДТП не з вини страхувальника
Автоцивілка онлайн та Автоцивілка паперова	Третій особі	До 320 тис. грн	ДТП з вини страхувальника
Добровільна автоцивілка	Третій особі	Від 50 тис. грн до 1 млн грн	ДТП з вини страхувальника
Автоцивілка «Все включено»	Третій особі	Від 500 тис. грн до 1 млн грн	ДТП
	Страхувальнику	До 160 тис. грн	
Зелена картка «Автоконсьерж»	Третій особі	Ліміт країни де сталося ДТП	ДТП з вини страхувальника

Джерело: розроблено автором на основі [27]

Автоцивілка SMART СК «АРКС» дозволяє отримати гарантовану знижку 10 % з додатком «Smart Drive» та індивідуальну знижку до 25 % за стиль керування автомобілем за принципом Pay How Drive (плати як їдиш) під час укладання наступного нового договору. Однак щоб придбати Автоцивілку SMART потрібно завантажити мобільний додаток. Поліс покриває шкоду майну, здоров'ю та життю, шкоду автомобілю страхувальника у разі ДТП з іншим учасником на суму до 130 тис. грн.

Автоцивілка онлайн та Автоцивілка паперова СК «АРКС» працюють на стандартних умовах. Страхова сума за збитки, нанесені життю та здоров'ю потерпілих становить 320 тис. грн на одного потерпілого, а страхова сума за збитки, нанесені майну потерпілих – 160 тис. грн на одного потерпілого. При відшкодуванні збитків, нанесених майну третіх осіб, можна самостійно обрати розмір франшизи автоцивілки: 0 грн, 2000 грн або 2600 грн або 3200 грн. При відшкодуванні збитків, нанесених життю/здоров'ю третіх осіб, франшиза не застосовується. Однак Автоцивілку паперову не можна придбати онлайн, в цьому й є різниця між цими двома полісами.

Добровільна Автоцивілка дозволяє збільшити страхові виплати від 50 тис. грн до 1 млн грн. Тому вона охоплює безліч ризиків, які пов'язані з ДТП.

Автоцивілка «Все включено» є комплексним страховим продуктом, що включає: обов'язкову автоцивілку; добровільну автоцивілку; КАСКО «Прямий захист». Тобто, окрім стандартного покриття обов'язкового автострахування, поліс передбачає додаткове відшкодування. У разі настання ДТП потерпілому може бути відшкодовано до 1 млн грн. Тобто поліс збільшує суму додаткової страхової виплати від 500 тис. грн до 1 млн грн. Також можна отримати відшкодування за власне авто в межах 160 000 грн. Покриття збитків, завданих автомобілю потерпілої сторони, а також автомобілю страхувальника, здійснюється без вирахування амортизаційного зносу деталей, які підлягають заміні.

Зелена картка «Автоконсьерж» є міжнародним страховим полісом, за яким у разі ДТП відшкодовується збиток потерпілій стороні. Принцип дії такий самий,

як в автоцивілки – документ дозволяє уникнути штрафів та значних фінансових витрат у разі ДТП у чужій країні. Поліс має швидке оформлення та підтримку 24/7.

Також варто зазначити, що в СК «АРКС» існує послуга «Автоконсьєрж», яка передбачає допомогу на дорозі: евакуація або буксирування автомобіля, зарядження акумуляторної батареї, доставка пального (до 10 л), аварійне відкриття замків дверей, відігрівання замків дверей та багажника, доставка запасного комплекту ключів, заміна колеса.

Аналізуючи наповнення страхових програм трьох страхових компаній, то найбільш наповненими є програми СК «АРКС». Варто зазначити, що в таких страхових компаніях як «ВУСО» та «АРКС» існують страхові виплати страхувальникам за полісами добровільного СЦВА, що є перевагою. У всіх страхових компаніях можна придбати поліс ОСЦВА онлайн, що є значним плюсом. СГ «ТАС» не має великого різноманіття серед страхових програм з СЦВА, однак вона є лідером на ринку СЦВА та займає провідні позиції за страховими преміями та страховими виплатами. Однак має, як додаток до усіх програм, технічний, медичний та юридичний асистанс. Тому з точки зору статистики та надійності, на мою думку, слід обирати страхові програми СГ «ТАС».

Адже Страхова Група «ТАС» має високі рейтинги, які викликають довіру потенційних клієнтів, а саме: №1 за виплатами по ОСЦПВ та Зеленій карті у 2014-2022 у рейтингу Insurance TOP; №1 за преміями з ОСЦПВ та Зеленої карти у 2014-2021 у рейтингу Insurance TOP; ТОП-3 найпрофесійніших страховиків України протягом багатьох років, навіть у 2022 році. ТОП-5 страховиків України за швидкістю врегулювання [22].

2.3 Проблеми та перспективи розвитку страхування цивільної відповідальності автовласників в Україні. Зарубіжний досвід розвитку страхування цивільної відповідальності автовласників та можливості його імплементації у вітчизняну практику

Величина ризику на автомобільному транспорті найчастіше визначається ймовірністю настання дорожньо-транспортних пригод, яку можна визначити за допомогою статистичних даних.

Як зазначалося вище, кількість ДТП з травмованими чи загиблими у 2022 році сягнула 18 628 випадків, що є доволі високим показником.

Український ринок страхування цивільної відповідальності автовласників є доволі нестабільним та характеризується структурними змінами. На надходження страхових премій зазвичай має вплив фактор часу. Обсяг страхових виплат має випадковий характер та не потребує надходжень страхових премій. А власне динаміка страхових премій виражається завдяки тенденціям та циклічності.

Також можна виділити наступні основні проблеми розвитку страхування цивільної відповідальності автовласників в Україні.

Зниження платоспроможності страховиків внаслідок військових дій на територіях України. Зокрема причиною є те, що на тимчасово окупованих територіях чи на території де ведуться активні бойові дії, страхові договори не укладаються, що спричиняє ненадходження коштів страховикам. Тому відбувається скорочення показників діяльності страхового ринку СЦВА протягом 2022 року, до якого призвело повномасштабне вторгнення РФ та військові дії на території України.

Найголовнішою проблемою розвитку даного виду страхування є недосконалість законодавчого регулювання у цій сфері та невідповідність чинних нормативно-правових актів вимогам сьогоденним реаліям та європейським стандартам.

Однак, з метою заохочення нових клієнтів, страховики вдаються до певних хитрощів, а саме: розстрочки платежів; подачі документів онлайн; бонусні місяці страхування; додаткові знижки новим та постійним клієнтам; отримання виплат протягом 5-ти днів.

Варто також зазначити, що Україна є однією з країн у якій досить просто придбати поліс. На сайті страхової компанії, вибравши розділ подачі документів, людина вводить персональну інформацію: дані про осіб, допущених до управління автомобілем (ПІБ, вік і водійський стаж, контактні відомості); параметри самого автомобіля (марка, модель, рік випуску, вартість, VIN та реєстраційний знак). Така система дозволяє перевірити введені дані та розрахувати вартість страхового поліса.

Доцільно відмовитися від паперових полісів, перейшовши на електронні, які не передбачають бланка страхового поліса. Щороку для виготовлення паперових бланків суворої звітності витрачають понад 100 млн гривень, отже, не виготовляючи паперові бланки, щорічно страхові компанії будуть економити значну суму коштів. Електронний страховий поліс окрім зазначеної економії також має ще переваги, наприклад, легше зберігання, оскільки він унеможливорює ризики фізичного пошкодження.

На сьогоднішній день, можна говорити про те, що стан ринку ОСЦВА, як і ринку в цілому, буде залежати, в першу чергу, від ситуації в країні, яка складатиметься внаслідок повномасштабного вторгнення РФ на територію України. МТСБУ швидко відреагувало і прийняло низку відповідних рішень, щоб забезпечити стабільність страховиків СЦВА, зокрема було припинено відрахування до додаткових гарантійних фондів Бюро. Більшість страховиків змогли швидко реорганізувати свою діяльність для ведення бізнесу у воєнних умовах. Вони максимально спростили процедури з оформлення страхових виплат, згідно рекомендацій регулятора, зокрема це використання електронного документообігу та прийом електронних копій документів у всіх випадках, коли це можливо.

Та незважаючи на наслідки військового вторгнення, СЦВА не лише зберігатиме стабільність, але й буде розвиватися. Адже динамічна трансформація є основним трендом ринку автострахування в Україні на найближчі часи. Загалом можна виділити три напрямки проведення такої трансформації ринку ОСЦВА.

Вдосконалення законодавства в першу чергу стосується ЗУ «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів», адже редакція чинного закону не відповідає реальності. Зміни повинні бути проєвропейськими. Тому новий законопроект щодо ОСЦПВВНТЗ передбачає низку новацій, які наблизять рівень захисту потерпілих у ДТП українців до європейських стандартів, поступове підвищення страхових сум до розмірів, які встановлені в країнах ЄС, забезпечення здійснення гарантійних виплат потерпілим внаслідок ДТП.

Важливе місце займає діджиталізація та цифровізація галузі серед змін, які відбуваються у сфері СЦВА останніми роками. Першим кроком стало впровадження системи «електронний поліс». Динаміка укладення електронних договорів підтверджує зручність та затребуваність даного сервісу. Окрім електронного полісу запрацювали й інші цифрові сервіси. Зокрема такі як: електронний європротокол, інструменти перевірки полісів через мобільний додаток «Дія» та через сайт МТСБУ, особистий кабінет отримувача регламентних виплат, автоматизований контроль за наявністю міжнародних договорів «Зелена картка», система електронних комунікацій з іноземними Бюро та інші.

Розвиток повинен сприяти автоматизації контролю за дотриманням безпеки дорожнього руху та наявністю договорів СЦВА. Тому одним із основних напрямків розвитку буде також діджиталізація процедури оформлення ДТП. Ефективні інновації повинні запроваджуватися, не тільки на рівні ринку СЦВА, а на рівні усієї системи управління дорожнім рухом, із залученням зусиль держави, суспільства та бізнесу.

Ринок СЦВА буде повністю відновлюватися після закінчення бойових дій та повернення українських автовласників з транспортними засобами на територію

України, адже страховики не припиняли свою діяльність та забезпечували надійний страховий захист.

Якщо ж говорити про зарубіжний досвід розвитку страхування цивільної відповідальності автовласників та можливості його імплементації у вітчизняну практику, то насамперед, варто зазначити, що автострахування було започатковане у Великобританії, і було приречене на доволі швидкий розвиток та стало одним із головних джерел доходів для страховиків.

У Європі даний вид страхування виник дещо пізніше, однак, саме тут він розвивався найбільш інтенсивно. Певною мірою цьому сприяли інтеграційні процеси та потреба у частих поїздках за межі тої чи іншої країни. Тому дані фактори й зумовили виникнення саме у Європі «Зеленої картки» задля спрощення міжнародного руху транспортних засобів шляхом забезпечення страхування ризиків відповідальності перед третіми особами згідно законодавства певної країни. У Європі, а саме у Франції та Бельгії, було запроваджено систему прямого врегулювання збитків, яка мала на меті прискорити виплати страхового відшкодування.

Також даний вид страхування розвивався й у США. Однак, зараз у США розповсюджено два типи страхування: страхування цивільної відповідальності та повне покриття, яке містить розширення страхування відповідальності. Тому система автострахування у США поступово спрощується, однак страхувальники мають можливість забезпечити всі потенційні ризики. У європейському праві страхування базується на системі певних принципів, основними з яких є: принцип компенсації, принцип повного відшкодування шкоди та розмежування ступеня відповідальності за спричинену шкоду при спільній вині ґрунтується на критеріях небезпеки.

Впродовж останніх років, у Європі та США набувають популярності концепції страхування, які зосереджують увагу на необхідності прямого зв'язку між інтенсивністю і ступенем безпеки використання транспортних засобів та вартістю страхування цивільної відповідальності автовласників. Важливу роль у цьому відіграв прогрес у сфері техніки. Важливими та не менш цікавими є не самі

технічні засоби, а ті можливості, які вони дають для якомога точнішого формулювання умов договорів ОСЦВА та для ретельного контролю за виконанням вказаних умов. Також такі технічні засоби можуть позитивно впливати на свідомість водіїв, адже на розмір страхових платежів може впливати манера керування автотранспортним засобом

Наближення стандартів страхового захисту потерпілих у ДТП в Україні до європейських є необхідним кроком для розвитку ринку СЦВА.

Під час підписання Угоди про Асоціацію з ЄС в 2014 році, Україна взяла на себе зобов'язання імплементувати вимоги Євродиректив, які стосуються СЦВА, і також директиви щодо платоспроможності страховиків Solvency II та Моторної директиви.

Таблиця 2.15 – Статистичні дані ринку ОСЦВА країн Європи за перше півріччя 2021 – 2022 рр. [28]

Country	GWP EUR m.		Change %	Claims EUR m.		Change %	Share in non- life GWP %		Regional market share %	
	1H 2022	1H 2021		1H 2022	1H 2021		1H 2022	1H 2021	1H 2022	1H 2021
Albania	47,36	41,43	14,32	15,12	13,92	8,69	62,44	62,05	0,95	0,93
Bosnia& Herzegovina	107,65	102,45	5,07	39,21	33,01	18,78	60,24	62,08	2,17	2,30
Bulgaria	307,78	303,59	1,38	159,82	157,77	1,29	40,78	44,37	6,20	6,81
Croatia	211,72	199,84	5,95	113,17	93,53	21,00	29,81	31,06	4,26	4,48
Czechia	669,97	590,75	13,41	334,20	271,05	23,30	22,50	24,37	13,49	13,24
Estonia	49,96	44,23	12,97	35,67	29,25	21,96	21,68	22,03	1,01	0,99
Hungary	375,87	391,71	-4,04	139,19	141,50	-1,64	34,64	36,51	7,57	8,78
Kosovo	33,40	31,85	4,86	16,35	17,37	-5,88	57,52	60,03	0,67	0,71
Latvia	49,63	39,22	26,52	30,45	26,23	16,09	13,47	13,23	1,00	0,88
Lithuania	132,87	111,32	19,36	78,64	67,66	16,23	30,58	31,78	2,67	2,50
North Macedonia	38,86	36,08	7,72	18,15	16,88	7,49	44,43	44,56	0,78	0,81
Montenegro	19,30	18,54	4,05	7,70	7,09	8,73	43,10	46,57	0,39	0,42
Poland	1608,05	1645,76	-2,29	1035,06	1007,66	2,72	30,13	31,81	32,37	36,89
Romania	871,61	478,44	82,18	315,47	367,20	-14,09	59,26	46,66	17,55	10,72
Serbia (Q1 data)	69,57	65,53	6,17	30,91	26,20	17,95	33,31	36,06	1,40	1,47
Slovakia	216,68	211,73	2,34			-	27,51	28,61	4,36	4,75
Slovenia	157,16	148,71	5,68	87,86	75,78	15,93	14,49	14,57	3,16	3,33
Total CEE	4967,45	4461,17	11,35	2456,97	2352,12	4,46	31,25	31,37	100	100

Джерело: [28]

Безперечним лідером на ринку ОСЦВА за перші 6 місяців була Польща (табл. 2.15), хоча й показник страхових премій знизився на 2,29 % порівняно з

аналогічним періодом попереднього року, страхові виплати зросли на 2,72 % порівняно з аналогічним періодом 2021 року. Частка страхових премій ОСЦВА в загальному ринку Європи складала 30,13 %, а у внутрішньому – 32,37 %. Однак найбільши темп приросту страхових премій спостерігаємо в Румунії і становить він 82,18 %, а найбільший темп росту страхових виплат має Чехія (23,30 %).

Щодо можливостей імплементації досвіду з обов'язкового страхування цивільної відповідальності автовласників в українську практику, також важливо врахувати певні соціально-економічні чинники, такі як рівень доходів населення, стан автопарку та транспортної інфраструктури, ступінь свідомості автовласників.

Імплементація зарубіжного досвіду з обов'язкового страхування цивільної відповідальності автовласників може стати ефективним інструментом забезпечення безпеки на дорогах та захисту прав потерпілих від ДТП.

Україна має великий потенціал для розвитку ринку ОСЦВА та забезпечення безпеки на дорогах. Проте, для досягнення цієї мети необхідна комплексна робота з урахуванням зарубіжного досвіду та розвитку вітчизняного законодавства та страхової практики.

Імплементація досвіду європейського страхування в Україні може забезпечити високий рівень захисту прав потерпілих від ДТП, а також зменшити відповідальність держави за відшкодування збитків, які виникли в результаті ДТП. Додаткові покриття, також можуть стати додатковими перевагами для водіїв та підвищити рівень їх страхового захисту.

ВИСНОВКИ

За результатами теоретичного та аналітичного дослідження особливостей страхування цивільної відповідальності автовласників, визначення основних проблем та перспектив розвитку ринку СЦВА в Україні, сформовано певні висновки.

Страхування цивільної відповідальності автовласників є одним із найпоширеніших видів страхування в усьому світі. СЦВА забезпечує виплату грошового відшкодування потерпілим особам в розмірі суми, завданої шкоди майну, життю та здоров'ю третьої особи під час дорожньо-транспортної пригоди. Тому основним та єдиним ризиком, який покриває даний вид страхування є дорожньо-транспортна пригода.

Необхідність СЦВА зумовлена великою кількістю ДТП, що трапляються щорічно на дорогах України.

Згідно чинного законодавства, а саме Закону України «Про страхування», виділяють дві форми страхування цивільної відповідальності: добровільна та обов'язкова. Існують такі види страхування: страхування цивільної відповідальності власників наземного транспорту (включаючи відповідальність перевізника); страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, яке в свою чергу поділяється на внутрішній договір обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності та договір міжнародного обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності.

Законодавство України регулює процедуру страхування цивільної відповідальності автовласників, встановлює стандарти та правила виплати відшкодування за заподіяну шкоду.

Аналіз основних показників діяльності ринку СЦВА показав, що протягом 2022 року відбулося зниження показників ОСЦВА та ДСЦВА, однак збільшилися показники міжнародних договорів «Зелена картка». Така динаміка ринку СЦВА зумовлена повномасштабним вторгненням рф на територію України, тимчасовою

окупацією деяких територій та веденням активних бойових дій, внаслідок чого відбулося знищення автомобілів, а отже зменшення попиту на страхування. Зменшення кількості автомобілів за рахунок масового виїзду громадян за кордон на власних транспортних засобах, мав як і позитивний та негативний вплив на ринок СЦВА. Негативний вплив відобразився на ОСЦВА та ДСЦВА, адже таким автомобілям не потрібний внутрішній договір страхування за кордоном, а позитивний вплив мав на динаміку міжнародного договору страхування «Зелена картка», адже такий договір є необхідністю під час перебування за кордоном громадян із власними автомобілями.

Лідером на ринку з ОСЦВА є СГ «ТАС», яка має досить високі показники діяльності, веде прибуткову діяльність та забезпечує своєчасні виплати вразі настання страхового випадку. Також одними із лідерів є СК «АРКС» та СК «ВУСО».

З огляду на вище викладену інформацію, можна зробити висновок, що СЦВА є важливим фактором безпеки на дорозі, що забезпечує захист та мінімізує ризик фінансових втрат.

Основними проблемами ринку страхування цивільної відповідальності автовласників є зниження платоспроможності страховиків внаслідок військових дій, недосконалість законодавчого регулювання у цій сфері, невідповідність чинних нормативно-правових актів вимогам сьогодення та європейським стандартам.

Зараз можна говорити лиш про те, що на стан ринку СЦВА безпосередньо впливає ситуація, яка склалася в країні. Однак МТСБУ швидко відреагувало на воєнні події та прийняло рішення, які забезпечили стабільність страховиків СЦВА. Страховики швидко адаптували свою діяльність до воєнних умов.

Для забезпечення подальшого розвитку ринку необхідно вдосконалити законодавство, і ці зміни повинні бути відповідними європейським стандартам. Один із таких кроків – прийняття нового законопроекту щодо ОСЦПВВНТЗ, що сприятиме наближенню до європейських стандартів у сфері даного виду страхування. Важливе місце у розвитку даної сфери має діджиталізація та

цифровізація серед змін, які відбуваються останніми роками. Було запроваджено «електронний поліс», окрім цього запрацювали й інші цифрові сервіси. Зокрема такі як: електронний європротокол, інструменти перевірки полісів через мобільний додаток «Дія» та інші, що є прикладом таких змін. Розвиток системи СЦВА повинен сприяти автоматизації контролю за дотриманням безпеки дорожнього руху та наявністю договорів страхування цивільної відповідальності автовласників. Тому ефективні інновації необхідно запроваджувати, не тільки на ринку СЦВА, а на рівні загальної системи управління дорожнім рухом. Важливо зазначити, що імплементація зарубіжного досвіду у цій сфері може стати ефективним інструментом для забезпечення безпеки на дорогах, захисту прав потерпілих у ДТП та розвитку ринку СЦВА.

Отже, після завершення бойових дій та повернення українських автовласників з транспортними засобами на територію України, ринок СЦВА має повністю відновитися. Адже, незважаючи на складні часи, страховики продовжували свою діяльність та забезпечували надійний страховий захист, що є доволі оптимістичною передумовою для майбутнього.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Яворська Т.В. Страхові послуги: навч. посіб. / Т.В. Яворська. Київ: Знання, 2008. 350 с.
2. Страхові послуги: підручник: у 2 ч. / [Базилевич В.Д., Пікус Р.В., Приказюк Н.В. та ін.] За ред. В.Д. Базилевича. Ч. 2. Київ: Логос, 2014. 544 с.
3. Вовчак О. Д. Страхова справа: підручник. Київ: Знання, 2011. 391 с.
4. Говорушко Т. А. Страхові послуги: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 376 с.
5. Фисун В. І., Ярова Г. М. Страхування. Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 232 с.
6. Страхування: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. Київ: Знання, 2008. 1019 с.
7. Страхування: Підручник / Керівник авт. колективу і наук. ред. С.С. Осадець. Вид. 2-ге, перероб. і доп. Київ: КНЕУ, 2002. 599 с.
8. Журавка О. С. Страхування : навчальний посібник / О. С. Журавка, А. Г. Бухтіарова, О. М. Пахненко. Суми : Сумський державний університет, 2020. 350 с.
9. Федерація автопрому України. Статистика. URL: <https://fra.org.ua/uk/st/statistika> (Дата звернення: 22.05.2023).
10. Про затвердження Характеристики та класифікаційних ознак видів добровільного страхування: Розпорядження від 09.07.2010. №565. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1119-10#Text> (Дата звернення: 21.05.2023).
11. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 №86/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Дата звернення: 09.03.2023).
12. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України від 01.07.2004 № 1961-15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15#Text> (Дата звернення: 09.03.2023).

13. Про деякі питання здійснення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Постанова НБУ від 30.05.2022 №108. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0108500-22#Text> (Дата звернення: 10.05.2023).

14. Про заміри страхових сум за договорами обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Постанова НБУ від 30.05.2022 №109. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0109500-22#Text> (Дата звернення: 10.05.2023).

15. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс від 07.12.1984 №80731-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (Дата звернення: 09.03.2023).

16. Податковий кодекс України: Кодекс від 02.12.2010 №2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (Дата звернення: 09.03.2023)

17. Презентація НБУ «Щодо розроблення законодавчих пропозицій до нової редакції Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів». URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Презентація_2022_09_06.pdf (Дата звернення: 21.05.2023).

18. Офіційний сайт Патрульної поліції України. Статистика. URL: <https://patrolpolice.gov.ua/statystyka/> (Дата звернення: 20.04.2023).

19. Офіційний сайт Національного банку України. Наглядова статистика. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (Дата звернення: 21.04.2023).

20. Офіційний сайт МТСБУ. URL: <https://mtsbu.ua/ua/> (Дата звернення: 21.04.2023).

21. Forinsurer – онлайн-журнал про технології страхування, insurtech та fintech: ексклюзивні новини страхового ринку, перестрахування, рейтинги страхових компаній та банків. URL: <https://forinsurer.com/> (Дата звернення: 22.04.2023).

22. Регулярна річна звітність СГ «ТАС». URL: <https://sgtas.ua/regulyarnaya-godovaya-informacziya/zvitnist-za-2022-rik/> (Дата звернення: 22.04.2023).

23. Розкриття інформації про фінансову установу СК «ВУСО». URL: <https://vuso.ua/kompaniya/otchetyi-i-licenzii.html> (Дата звернення: 22.04.2023).
24. Публічна та фінансова інформація СК «АРКС». Фінансові звіти. URL: <https://arx.com.ua/publicna-ta-finanova-informatsiya> (Дата звернення: 22.04.2023).
25. Офіційний сайт СГ «ТАС». URL: <https://sgtas.ua/> (Дата звернення: 22.04.2023).
26. Офіційний сайт СК «ВУСО». URL: <https://www.vuso.ua> (Дата звернення: 22.04.2023).
27. Офіційний сайт СК «АРКС». Страхові URL: <https://www.arx.com.ua> (Дата звернення: 22.04.2023).
28. Європейське аналітичне страхове видавництво XPRIMM. URL: <https://www.xprimmpublications.com/books/nsqd/#p=1> (Дата звернення: 24.04.2023).
29. Кульчій О. О. Іноземний досвід правового регулювання договору страхування цивільно-правової відповідальності автовласників. Часопис цивілістики. 2015. Випуск 19. С. 170-173 (Дата звернення: 22.04.2023).
30. Приказюк Н., Моташко Т. Автострахування: сучасні тренди. Формування ринкової економіки в Україні. 2020. Випуск 43. С. 139-148 (Дата звернення: 21.05.2023).
31. Кривошлик Т. Д. Економічна сутність та особливості класифікації автотранспортного страхування. Наукові інновації та передові технології. 2023. Випуск 1(15). С. 256-268 (Дата звернення: 21.05.2023).
32. Вороніна Н. В. Інститут страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів. Прикарпатський юридичний вісник. 2019. Випуск 3(28) том 2. С. 34-37 (Дата звернення: 21.05.2023).
33. Терещенко Т. Є., Самокиш М. О. Страхування цивільно-правової відповідальності та чинники його розвитку в Україні. Економіка та суспільство. 2018. Випуск 19. С. 1175-1181 (Дата звернення: 21.05.2023).
34. Волохова Л. Ф. Страхування цивільно-правової відповідальності власників автотранспортних засобів у контексті інноваційних трансформацій. Економічний простір. 2021. Випуск 165. С. 105-109 (Дата звернення: 21.05.2023).

35. Мачуський В. В. Страхове право: навч. посіб. / В. В. Мачуський. Київ: КНЕУ, 2009. 467с.